

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

Навчально-науковий інститут заочно-дистанційного навчання

Форма навчання заочна

Кафедра правознавства

Допускається до захисту

Завідувач (начальник)

(підпис)

Галина ЛАВРИК

(ім'я, прізвище)

«25» 11 2024р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему «ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК
ГРОМАД В УКРАЇНІ»

*спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
освітньо-професійна програма «Публічне адміністрування»*

Виконавець роботи: Марія ВАСИЛЬЧУК

Васильчук

(підпис, дата)

Науковий керівник: Катерина ПАСТУХ

Пастух

(підпис, дата)

Рецензент: Світлана ГАЙДУЧЕНКО

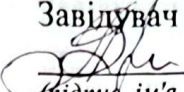
Гайдученко

(підпис, дата)

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач (начальник) кафедри

 Галина ЛАВРИК

(підпис, ім'я, прізвище)

«24» 12 2024 р.

ЗАВДАННЯ ТА КАЛЕНДАРНИЙ ГРАФІК
ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА

на тему «ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК ГРОМАД В УКРАЇНІ»

здобувачкою спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
освітньо-професійна програма «Публічне адміністрування»

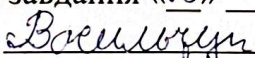
(шифр, назва)

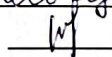
Прізвище, ім'я, по батькові Марією ВАСИЛЬЧУК

Затверджена наказами ректора № 14-Н від «20» січня 2025 р.; № 178-Н
від «10» вересня 2025 р.

Зміст роботи	Термін виконання	Термін фактичного виконання
1. Підбір джерел та їх обробка	до 02.02.2025 р.	02.02.2025 р.
2. Складання та затвердження плану роботи	до 06.04.2025 р.	06.04.2025 р.
3. Написання та оформлення роботи	до 21.09.2025 р.	21.09.2025 р.
4. Попередній захист роботи	до 15.11.2025 р.	26.09.2025 р. 18.11.2025 р.

Дата видачі завдання «05» 01 2025 р.

Здобувачка Марія ВАСИЛЬЧУК

Науковий керівник к.держ.упр., Катерина ПАСТУХ

Результати захисту кваліфікаційної роботи магістра

Кваліфікаційна робота магістра оцінена на 4/82/B
(балів, оцінка за національною шкалою, оцінка за ЄКТС)

Протокол засідання ЕК № 2 від «15» січня 2026 р.

Секретар ЕК В.А. Орен

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

Оцінювання кваліфікаційної роботи магістра,
виконаної здобувачкою вищої освіти

Марією ВАСИЛЬЧУК

(ім'я, прізвище)

спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
освітньо-професійна програма «Публічне адміністрування»

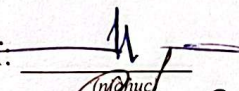
(шифр, назва)

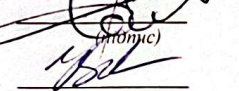
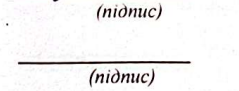
ступеня магістра

на тему «ВПЛИВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК ГРОМАД
В УКРАЇНІ»

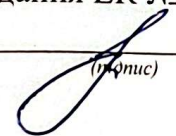
№ з/п	Критерії оцінювання	Бали
1.	Зміст (до 60 балів)	52
2.	Оформлення та організація виконання (до 10 балів)	10
3.	Захист (до 30 балів)	20
	Усього балів	82
	Оцінка за національною шкалою	4
	Оцінка за шкалою ЄКТС	B

Підпис членів екзаменаційної комісії:

(підпис) **Д. В. Караничев**
(ініціали, прізвище)

(підпис) **Т. В. Лаврик**
(ініціали, прізвище)

(підпис) **І. М. Білосні**
(ініціали, прізвище)

(підпис) **І. В. Кузнецов**
(ініціали, прізвище)

Протокол засідання ЕК № 2 від «15» 01 2026 р.

Секретар ЕК
(підпис) **В. А. Орен**
(ініціали та прізвище)

ВІДГУК
на кваліфікаційну роботу магістра
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»,
виконану на тему «Вплив децентралізації на розвиток громад в Україні»,
Васильчук Марії Андріївни

Здобувачка Васильчук М.А. виконала кваліфікаційну роботу магістра відповідно спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» згідно із виданим завданням.

Кваліфікаційна робота магістра присвячена актуальній проблемі, що зумовлена недостатньою розробленістю проблематики впливу децентралізації на розвиток громад в Україні та необхідністю впровадження нових підходів до формування пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації в Україні. В роботі розглянуто теоретичні засади розвитку громад; проведений аналіз розвитку громад в умовах децентралізації; запропоновано підходи до формування пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації.

В результаті дослідження сформовано стратегічні пріоритети розвитку громад в умовах децентралізації; визначено пріоритети сталого розвитку громад в умовах децентралізації; виокремлено шляхи вдосконалення державної регіональної політики щодо розвитку громад в умовах децентралізації.

Під час написання кваліфікаційної роботи магістра Васильчук М. А. продемонструвала достатньо високий рівень знань по досліджуваній проблемі, вміння працювати з різними джерелами, творчий підхід до виконуваної роботи. У якості недоліку можна зазначити, що робота набула би більш наукового вигляду, якби детальніше було б розкрито формування пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації закордоном.

У цілому кваліфікаційна робота магістра відповідає вимогам та може бути подана до захисту, а за результатами її захисту здобувачці може бути присвоєна кваліфікація магістра з публічного управління та адміністрування.

Науковий керівник роботи,
кандидат наук з державного управління

К.В. Пастух

Рецензія
на кваліфікаційну роботу магістра
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
Васильчук Марії Андріївни

Тема роботи «Вплив децентралізації на розвиток громад в Україні»

1. Актуальність теми роботи Кваліфікаційна робота магістра присвячена актуальній проблемі, що зумовлена недостатньою розробленістю проблематики впливу децентралізації на розвиток громад в Україні та необхідністю впровадження нових підходів до формування пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації в Україні.

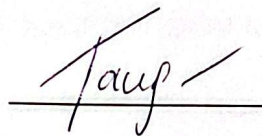
2. Характеристика кожного розділу роботи У першому розділі розглянуто теоретичні засади розвитку громад, розглянуто поняття громади, зміст розвитку громад. Окрему увагу приділено сутності та особливостям децентралізації. Зміст розділу викладено на достатньо високому теоретичному та методологічному рівні, грамотно та логічно. У другому розділі проведений аналіз розвитку громад в умовах децентралізації; досліджено нормативно-правове забезпечення розвитку громад в Україні; особливості забезпечення розвитку громад в умовах децентралізації; напрями розвитку громад в умовах децентралізації. В розділі опрацьовано достатню кількість наукової та нормативно-правової інформації. Матеріал викладений послідовно. Третій розділ присвячено формуванню пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації. Особливу увагу зосереджено на пріоритетах сталого розвитку громад в умовах децентралізації; шляхах удосконалення державної регіональної політики щодо розвитку громад в умовах децентралізації. У роботі запропоновано стратегічні пріоритети розвитку громад в умовах децентралізації. Практичне значення наданих пропозицій полягає у тому, що отримані у результаті дослідження висновки можуть бути корисними у питаннях щодо забезпечення розвитку громад в Україні в умовах децентралізації. До недоліків кваліфікаційної роботи магістра слід віднести, що в роботі доцільно було б більше уваги приділити інформаційному забезпеченню розвитку громад в умовах децентралізації України.

3. Якість оформлення роботи Робота достатньо насичена ілюстративним матеріалом, а саме рисунками, які суттєво поліпшують сприйняття проблематики дослідження та відповідають вимогам до їхнього оформлення.

4. Загальний висновок Роботу розроблено в повному обсязі щодо поставлених питань. Весь матеріал викладений послідовно, між розділами прослідковується логічний взаємозв'язок. Тему роботи розкрито, наведені вдалі пропозиції та рекомендації. В цілому робота відповідає всім вимогам, які до неї висуваються.

5. Оцінка роботи Робота, яку виконала Васильчук М.А., заслуговує оцінки «добре», а її авторка – присвоєння кваліфікації «магістр» зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

Рецензент,
професор кафедри менеджменту і
публічного адміністрування
ХНУМГ імені О. М. Бекетова,
д.держ.упр., професор

С.О. Гайдученко

« 20 » 11 2025 р.

Підпис
завідувача

Пров. фак.

Підпис
(О. Костюченко)

АНОТАЦІЯ

Васильчук М.А. «Вплив децентралізації на розвиток громад в Україні». – Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування. – Полтавський університет економіки і торгівлі. – Полтава, 2025.

Кваліфікаційну роботу магістра викладено на 98 сторінках, які включають 5 рисунків. При написанні роботи було використано 68 джерел.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних засад розвитку громад та формуванні пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації.

Об'єкт дослідження – розвиток громад в умовах децентралізації.

Предмет дослідження – вплив децентралізації на розвиток громад в Україні.

В роботі застосовано методи дослідження: системний підхід, порівняння, аналогія та абстрагування, узагальнення.

Інформаційною основою дослідження виступають наукові праці вчених, а емпіричною основою стали нормативно-правові документи, а також публікації в науковій літературі.

У першому розділі розглянуто теоретичні засади розвитку громад, розглянуто поняття громади, зміст розвитку громад, сутність та особливості децентралізації.

У другому розділі проведений аналіз розвитку громад в умовах децентралізації; досліджено нормативно-правове забезпечення розвитку громад в Україні; особливості забезпечення розвитку громад в умовах децентралізації; напрями розвитку громад в умовах децентралізації.

Третій розділ присвячено формуванню пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації. Визначено пріоритети сталого розвитку громад в умовах децентралізації; шляхи удосконалення державної регіональної політики щодо розвитку громад в умовах децентралізації, стратегічні пріоритети розвитку громад в умовах децентралізації.

Підсумкові висновки дослідження констатують факт виконання його попередньо визначених завдань, який конкретизовано у 5 узагальнюючих висновках. Результати виконання завдань дослідження пов'язано з вирішенням проблеми удосконалення формування пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації в Україні. Вирішення озвученої проблематики в роботі пов'язано з визначенням підходів до формування пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації в Україні.

В результаті дослідження визначено пріоритети сталого розвитку громад в умовах децентралізації; шляхи удосконалення державної регіональної політики щодо розвитку громад в умовах децентралізації, стратегічні пріоритети розвитку громад в умовах децентралізації.

Ключові слова: громада; розвиток громад; децентралізація; вплив; територіальна громада; місцеве самоврядування; забезпечення розвитку громад; сталий розвиток громад; державна регіональна політика; пріоритети.

ABSTRACT

Vasylychuk M.A. "The Impact of Decentralization on the Development of Communities in Ukraine". – Manuscript.

Master's qualification work in specialty 281 – Public Management and Administration. – Poltava University of Economics and Trade. – Poltava, 2025.

The master's qualification work is presented on 98 pages, which include 5 figures. 68 sources were used when writing the work.

The purpose of the study is to substantiate the theoretical foundations of community development and form priorities for community development in the context of decentralization.

The object of the study is the development of communities in the context of decentralization.

The subject of the study is the impact of decentralization on the development of communities in Ukraine.

The following research methods were used in the work: systematic approach, comparison, analogy and abstraction, generalization.

The information basis of the study is scientific works of scientists, and the empirical basis is regulatory and legal documents, as well as publications in scientific literature.

The first section examines the theoretical foundations of community development, examines the concept of community, the content of community development, the essence and features of decentralization.

The second section analyzes the development of communities under decentralization; investigates the regulatory and legal support for community development in Ukraine; features of ensuring community development under decentralization; directions for community development under decentralization.

The third section is devoted to the formation of priorities for community development under decentralization. The priorities for sustainable community development under decentralization are determined; ways to improve state regional policy for community development under decentralization, strategic priorities for community development under decentralization.

The final conclusions of the study state the fact of the fulfillment of its previously defined tasks, which are specified in 5 general conclusions. The results of the implementation of the research tasks are related to solving the problem of improving the formation of community development priorities under decentralization in Ukraine. The solution of the issues raised in the work is related to the definition of approaches to the formation of community development priorities under decentralization in Ukraine.

As a result of the study, the priorities of sustainable development of communities in the context of decentralization were identified; ways to improve state regional policy on community development in the context of decentralization, strategic priorities for community development in the context of decentralization.

Keywords: community; community development; decentralization; influence; territorial community; local self-government; ensuring community development; sustainable community development; state regional policy; priorities.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1 Теоретичні засади розвитку громад.....	6
1.1. Поняття громади.....	6
1.2. Зміст розвитку громад.....	13
1.3. Сутність та особливості децентралізації.....	24
РОЗДІЛ 2 Аналіз розвитку громад в умовах децентралізації.....	
2.1. Нормативно-правове забезпечення розвитку громад в Україні.....	32
2.2. Особливості забезпечення розвитку громад в умовах децентралізації....	41
2.3. Напрями розвитку громад в умовах децентралізації.....	51
РОЗДІЛ 3 Формування пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації.....	58
3.1. Стратегічні пріоритети розвитку громад в умовах децентралізації.....	58
3.2. Пріоритети сталого розвитку громад в умовах децентралізації.....	66
3.3. Шляхи вдосконалення державної регіональної політики щодо розвитку громад в умовах децентралізації.....	73
Висновки.....	85
Перелік інформаційних джерел.....	91

ВСТУП

Децентралізація є особливим процесом у публічному управлінні, який має суттєвий вплив на розвиток громад в Україні. Саме цей багатогранний процес є основним напрямом реформи місцевого самоврядування, розпочатої ще понад десять років тому. І, власне, саме процес впливу децентралізації на розвиток громад вже приніс ефективні результати. Поряд з цим, потребують додаткового дослідження різнобічні питання стосовно впливу децентралізації на розвиток громад в Україні, залучення нових можливостей для розвитку громад. Переосмислення та оновлення підходів до державної регіональної політики відносно розвитку громад надасть поштовх забезпеченню сталого їх унікального розвитку.

Реальнішим для стратегічного розвитку громад є упровадження необхідних передумов для їх подальшого сталого розвитку. Необхідність здійснення децентралізації пояснюється важливістю розкриття можливостей і стратегічного розвитку громад. Набуває актуальності в умовах сьогодення покращення фінансової самостійності громад, розвиток їх інфраструктури, відновлення та модернізація процесів відносно забезпечення сталого розвитку, удосконалення державного планування щодо розвитку громад, вироблення та впровадження унікальних пропозицій до формування дійсно спроможних громад, окрім того й розширення їх реальних можливостей та посилення повноважень сьогочасних органів місцевого самоврядування. Перегляд та необхідність формування пріоритетів розвитку громад обґрунтовується проблемами їх розвитку.

Перспективним напрямом роботи вважається узагальнення теоретичних засад розвитку громад, дослідження й огляд розвитку громад саме в умовах децентралізації, встановлення пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації.

Розвиток громад в Україні досліджено у наукових працях Т. Бельської, Г. Васильченка, С. Гайдученко, І. Дегтярьової, Д. Камінного, І. Котова, Ю. Куца,

Т. Лозинської, В. Мамонової, І. Парасюка, К. Пастух тощо. Також цими вченими приділено увагу й процесу децентралізації. Науковцями представлено сутність, зміст розвитку громад, децентралізації. Однак, потребують додаткового дослідження питання, яке пов'язане із визначенням впливу децентралізації на розвиток громад в Україні.

Пріоритетам розвитку громад, їх виокремленню в умовах децентралізації приділено увагу у наукових працях Л. Білухи, М. Бриль, А. Глущенко, О. Євтушенка, Я. Жаліло, В. Мойсієнка, О. Шевченко, С. Чернова тощо. Науковцями досліджено особливості розвитку громад в умовах децентралізації. Однак, необхідним є приділення уваги визначенню стратегічних пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації в Україні.

Незважаючи на різноманітність праць науковців, присвячених розвитку громад в умовах децентралізації, чимало питань потребують більш детального розгляду, зокрема, питання щодо розробки пропозицій відносно формування пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації; визначення пріоритетів сталого розвитку громад в умовах децентралізації та [напрямів удосконалення](#) державної регіональної політики щодо розвитку громад в умовах децентралізації. Проблеми розвитку громад, суперечності державної регіональної політики щодо їх розвитку вказують на доцільність знаходження нових підходів до її здійснення в умовах децентралізації.

Метою дослідження в кваліфікаційній роботі магістра визначено обґрунтування теоретичних засад розвитку громад та формування пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації.

Значущим для досягнення окресленої мети є вирішити такі завдання:

- розкрити зміст розвитку громад, сутність децентралізації;
- проаналізувати розвиток громад в умовах децентралізації;
- сформулювати стратегічні пріоритети розвитку громад в умовах децентралізації;
- визначити пріоритети сталого розвитку громад в умовах децентралізації;

– виокремити шляхи вдосконалення державної регіональної політики щодо розвитку громад в умовах децентралізації.

Об’єкт дослідження – розвиток громад в умовах децентралізації.

Предмет дослідження – вплив децентралізації на розвиток громад в Україні.

Щодо використаних методів дослідження, то у даному дослідженні відповідно до визначеної мети та окреслених завдань застосовані як загальнонаукові, до того ж і спеціальні методи і підходи, зокрема: системний підхід – задля вирішення завдань дослідження у переважній більшості; методи – аналогія, узагальнення, а також порівняння, крім того абстрагування.

Інформаційною основою дослідження виступають наукові праці вчених, а емпіричною основою стали нормативно-правові документи, а також публікації в науковій літературі.

Відносно практичної значущості дослідження, то отримані у результаті дослідження висновки можуть бути корисними у питаннях відносно забезпечення розвитку громад в Україні в умовах децентралізації.

Результати дослідження апробовано під час проведення 3 – 5 листопада 2025 року у м. Одеса Сьомої Всеукраїнської науково-практичної конференції «Євроінтеграція екологічної політики України» в тезах: «Вплив децентралізації на розвиток громад в Україні».

Кваліфікаційна робота магістра, яку викладено на 98 сторінках, включає вступ, три розділи, висновки, перелік інформаційних джерел загальною кількістю 68 найменувань, 5 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ГРОМАД

1.1. Поняття громади

В умовах децентралізації вельми актуальним постає питання приділення уваги забезпеченню розвитку громад, організації системи органів місцевого самоврядування в нашій країні, задоволенню різних інтересів людей в усіх відомих сферах життєдіяльності, імплементації успішних практик здійснення публічного управління відносно забезпечення розвитку громад. Виділяється як ключове зокрема організація, реалізація стратегічного планування розвитку громад в Україні, забезпечення підтримки комфортного життєвого середовища для громадян.

Одним із основних із сучасних напрямів публічного управління відносно розвитку громад виступає створення можливості для їх стратегічного розвитку. Внаслідок тому виділяється важливим підготовка, а також прийняття унікальних управлінських рішень, до того ж запровадження різних нових технологій, крім того й інформаційних систем в діяльності органів місцевого самоврядування відносно забезпечення розвитку громад.

Передусім набуває значення процес діяльності органів публічної влади відносно розвитку громад, який зазвичай починається з виникнення або актуалізації якоїсь потреби і згодом закінчується досягненням певного результату, що задовольняє цю потребу. Процесом, що лежить в основі діяльності органів публічної влади, виступає процес впровадження дієвих регулюючих, крім того організуючих і, також, координуючих впливів на сфери суспільства.

Взагалі поняття публічне управління розвитком громади слід визначити як сукупність функцій, крім того принципів, а також форм, до того ж методів, і, також,

заходів та інструментів впливу на соціально-економічні процеси в громаді, що забезпечують відтворення, а також відновлення її соціально-економічної сфери.

Доцільно наголосити на тому, що власне саме перед існуючими органами публічної влади виникає необхідність вибору необхідних методів публічного управління для створення можливості відносно розвитку господарського комплексу, забезпечення зрушень у структурі економіки, забезпечення сталого унікального розвитку громади, окрім того надання якісних послуг.

Наразі завдання щодо організації, щоб створити дійсно сприятливі умови життєдіяльності населення громад, лягає на відповідні органи місцевого самоврядування, крім цього відповідальність цих органів поєднується з повноваженнями і можливостями реалізації найважливіших функцій. При цьому є необхідність створення ефективної належної системи публічного управління розвитком громад, яка буде прозорою, близькою до потреб і запитів громадськості.

Як відомо, все більш вирішальна роль в розвитку громад відводиться децентралізації, саме яка й суттєво сприяла їх подальшому розвитку. Особливе значення набуло вирішення питань відносно узгодженості інтересів держави та громад, врегульованого розподілу повноважень між органами публічної влади, від чого великою мірою залежить можливості їх впливу на економічні і соціальні процеси в громадах. Щодо формування комплексу необхідних умов для організації життєдіяльності населення у громадах, забезпечення розвитку громад, то набуває актуальності оновлення організації унікальної діяльності органів місцевого самоврядування відносно задоволення різнобічних потреб громади.

Громадою є єдність з саме тими, хто їх оточує, крім того розширення зв'язків як з друзями, так і родиною й тими, хто з ними розділяє спільну долю. При визначенні такого багатогранного поняття як громади зробимо акцент на спільність інтересів, становища, крім того завдань і взагалі різних справ внаслідок взаємозв'язків між людьми.

Громада має забезпечувати, на думку О. Ільницького, реалізацію як завдань, так і функцій задля якісного надання послуг, крім того завдяки ефективному розпорядженню коштами бюджету [1].

Громадою є мешканці тієї чи іншої конкретної території, які об'єдналися та взаємодіють для вирішення спільних питань стосовно забезпечення їх життєдіяльності. На чому слід зробити наголос, то що це має відбуватися в межах чинного законодавства. Зміст громади розкривається через її складові, а також функції та взаємодію між її членами. До складових громади слід віднести: територію, населення, владу. Основними функціями громади є: розвиток громади, забезпечення публічними послугами, захист інтересів і прав населення, підтримку на території громади безпеки й порядку.

Щодо розкриття у межах дослідження поняття місцевого самоврядування, то за твердженням відомих сучасних докторів наук з державного управління, які багато уваги приділяють саме дослідженням щодо розвитку громад, С. Чернова та С. Гайдученко, воно полягає у визнаному та забезпеченому державою праві територіальної громади, органів місцевого самоврядування із відповідальністю в інтересах населення вирішувати в межах законодавства місцеві питання [2].

Слід підкреслити, що у діючій на сьогодні нормативно-правовій базі поняття територіальна громада визначено неоднозначно [3-6]. Більш повним, на нашу думку, є наведене вище визначення поняття територіальної громади у прийнятій Конституції України [5].

Щодо визначення цього поняття у довідковій літературі, то у сформованій сучасними науковцями Енциклопедії державного управління, територіальною громадою визначено певну спільноту людей, об'єднаних як формальними, а також неформальними відносинами, що, як відомо, обумовлено їх спільним проживанням у відповідному місті, селі чи селищі [7].

Цікавим є визначення науковцями територіальної громади як спільноти населення, які як живуть, так і працюють чи володіють майном у населеному пункті, що має адміністративний центр. При цьому вони зазначають, що саме вона характеризується зв'язками, крім того відповідною можливістю відносно забезпечення спільних інтересів задля життєзабезпечення й розвитку громад [8].

Тобто, територіальною громадою є мешканці, які проживають на території такої громади та які об'єднані взаємозв'язками, до того ж мають спільні інтереси для їх життєдіяльності та вирішення різнобічних питань місцевого значення.

Правом наявних в країні територіальних громад вирішувати ті чи інші багатоманітні локальні завдання у межах сьогочасних законів та Конституції України визначено саме у Конституції України як місцеве самоврядування [5].

Місцеве самоврядування у законі з цього приводу окреслено як право, гарантоване державою, і, також, здатність наявної територіальної громади (жителів села чи об'єднання (як відомо, добровільного) у сільську громаду жителів сіл чи селища або міста) без сторонньої допомоги або під зобов'язання представників місцевого самоврядування розв'язувати в межах законодавчих актів та Конституції України питання, що відносяться до питань місцевого значення [6].

Останнім часом забезпеченню розвитку громад приділяється все більше уваги в Україні, завдяки чому вирішуються найгостріші соціально-економічні, також і екологічні проблеми. В умовах сьогодення стратегічний підхід до вирішення теперішніх соціально-економічних проблем відносно розвитку громад набуває значущості. Сучасна управлінська українська практика демонструє потребу у застосуванні інноваційних та інтегрованих підходів до стратегічного публічного управління розвитком громад, крім того аргументує актуальність забезпеченості доступом до послуг публічних та їх якості.

Доцільно відмітити, що в громадах України останнім часом почали відроджуватися процеси стратегічного публічного управління розвитком громад.

Значне поширення на практиці набули розробка концепцій, стратегій відносно розвитку громад. Це пояснюється значущістю підвищення відповідальності органів публічної влади за наявні результати стратегічного розвитку громад.

З метою можливостей відносно забезпечення збалансованого розвитку громади власне концепції та стратегії щодо розвитку громад дають змогу за обставин безперервних змін зовнішнього середовища скоординувати зусилля, які спрямовані на результативне стратегічне публічне управління розвитком громади.

Ключовим виступає спроможність органів місцевого самоврядування дійсно вирішувати не тільки поточні, щоденні питання, а й вирішувати проблеми стратегічного розвитку громади. Різноманітність управлінських унікальних стратегічних рішень в органах місцевого самоврядування відносно розвитку громад та їх багаторівневість сприятиме вирішенню різних проблем, зокрема відносно стратегічного розвитку громад.

Практика свідчить, багато громад виявилися неспроможними здійснювати вирішення локальних питань унаслідок недосконалої нормативно-правової бази, крім цього через відсутність або брак коштів, занепад інфраструктури або взагалі її відсутність, а також через брак кадрів. Тому місцеві питання так і не було вирішено у належний спосіб.

У ході проведення соціально-економічних перетворень громади, регіону та країни, на думку кандидата наук з державного управління Л. Білухи, яка плідно досліджувала питання щодо розвитку громад, значущим є орієнтація на задоволення потреб людини, захист інтересів, забезпечення її життєдіяльності [9].

Розвиток громади, регіону, країни в цілому, істотно зумовлюється особливостями розвитку людських ресурсів, тому зважання на інтереси людей виступає ключовою передумовою та підґрунтям успішного розвитку країни, і, також регіону, до того ж громади, бо:

- людські ресурси виконують подвійну роль відносно генерування духовних, крім того матеріальних благ і до того ж їх споживання;

- життя людини включає набагато більше, ніж просто трудові відносини, саме тому для максимального залучення потенціалу персоналу слід враховувати його особисті потреби;

– у суспільстві збільшується економічна роль знань, важливість інтелектуального потенціалу [9].

Набувають вирішення необхідності питання щодо удосконалення існуючої кадрової політики, що має розкриватися у формуванні оновленої інноваційної системи роботи з кадрами в органах публічної влади, що забезпечить дійсно якісне управління існуючим персоналом, при цьому з оновленням діючої організаційної структури, змісту цього процесу, існуючих технологій, звертаючи необхідну увагу на ті потреби населення, які існують.

Від ініціативності, до того ж активності членів громад, крім цього відповідальності їх та здатності мобілізуватися задля досягнення відповідної мети обумовлюється вирішення не лише існуючих нагальних проблем, а й перетворень у соціально-економічній, екологічній, культурній сферах. Зростає значущість щодо питань громадської участі у формуванні, схваленні й реалізації стратегічних унікальних управлінських рішень, у додаток і становлення їх рівними у правах суб'єктами публічного управління, окрім цього й її саморозвитку, і, також, самоорганізації. Публічне управління відносно розвитку громад у разі взаємодії усіх взагалі без винятку наявних їх мешканців стосовно виконання управлінських унікальних рішень дає змогу розподіленню відповідальності населення за належну забезпеченість розвитку громад. Як відомо, публічне управління розвитком громади має враховувати чинники сталого її розвитку і потребує окремих засобів й інструментів впливу на кожен такий чинник. Це можуть бути як інновації, так і поведінка, економічний прибуток, а також політичні інтереси тощо. З використанням цих важелів потрібним органом місцевого самоврядування врегульовуються різні питання враховуючи конкретні особливості громад: по-перше, стосовно того, щоб визначити суб'єкти сталого унікального розвитку з відповідним розподіленням взаємодії й виокремити кількість окремих об'єктів сталого унікального розвитку; виокремлення тих, які проводять обґрунтування та підготовку управлінських рішень, до того ж виконавця; здійснення створення концепції сталого розвитку громад; підготовка окремих документів відносно підвищення ефективності зазначеного розвитку [10].

Формування належних умов (організаційні, матеріальні та фінансові умови) для організації виконання органами місцевого самоврядування в Україні власних і делегованих повноважень сприятиме забезпеченню розвитку громад.

Розпочата реформа місцевого самоврядування, яка відбулася в Україні, висуває нові вимоги відносно публічного управління розвитком громад. Зростає значущість приділення уваги формуванню й реалізації державної регіональної політики відносно розвитку громад, побудова розподілу (збалансованого) повноважень між деякими органами виконавчої влади, і, також, органами місцевого самоврядування. За наявності результативної, ефективної злагодженої системи органів публічної влади можлива ефективна та результативна їх діяльність.

Фундаментом управління розвитком громади виступають:

- структура її економіки;
- техногенний потенціал;
- асиміляційні, до того ж відновні властивості екосистеми та здатність її поглинати;
- демографічні особливості;
- культурні звичаї;
- історичні надбання;
- традиції тощо [10].

Досягнення рівня забезпеченості сталого розвитку за допомогою різних підходів до застосування ефективних економічних засобів реалізації потреб населення й збереження навколишнього середовища спільно з відповідною громадою виступають базовими завданнями органів публічної влади [10].

Реформа децентралізації направлена на формування, перш за все, ефективного місцевого самоврядування, крім того територіальної організації влади, щоб була можливість створення, до того ж підтримки життєвого середовища для населення, а також надання доступних публічних послуг, окрім того узгодження інтересів

держави й громад тощо. Важливим є розвиток потенціалу громад, досягнення гідних умов життя громадян, надання все більшої фінансової самостійності громадам, а також ресурсів. Крім того важливим виступає розширення повноважень органів місцевого самоврядування.

Отже, територіальною громадою є мешканці, які проживають на території такої громади, мають певні спільні інтереси для покращення умов їх життєдіяльності та отримання якісних публічних послуг. Місцеве самоврядування є безумовним правом населення об'єднуватися та вирішувати унікальні питання відносно місцевих справ у межах сьогочасного законодавства. Громадою є мешканці тієї чи іншої території, які об'єдналися для вирішення в межах законодавства спільних питань відносно забезпечення їх життєдіяльності, та отримання якісних публічних послуг.

1.2. Зміст розвитку громад

В умовах децентралізації значущим виступає підвищення ролі громад у забезпеченні їх розвитку, до того ж набуває актуальності створення ефективнішої місцевої влади завдяки наданню їй все більше можливостей відносно забезпечення розвитку громад.

Громадам, на думку науковців галузі публічного управління, дійсно притаманний в процесі своєї життєдіяльності постійний розвиток. Розвиток відбувається завжди, бо це базовий закон життєдіяльності суспільства. Певні шляхи розвитку, обрані тією чи іншою громадою, не завжди приносять їй бажаного стану, до якого прагне така громада. Важливим відносно забезпечення ефективного розвитку громад, що містить у собі задоволення її потреб, є вживання окремих інноваційних технологій, крім цього методів [10].

Варто зробити увагу на тому, що розвиток є зміною соціально-економічної системи, що значуща для того, щоб забезпечити її стійкість.

Розвиток має спрямованість, яка зумовлена метою або системою цілей.

Теорії розвитку пояснюють причини структурних змін, а також коливань економічної активності у часі хвилеподібною кривою, а теорії зростання описують тенденції поступального сталого розвитку системи прямою лінією. Робити акцент на розвиток слід і тоді, коли зростання практично не спостерігається.

Зростання означає збільшення будь-яких показників у кожний наступний період часу за умови порівняння з попереднім.

Розвиток трактують як процес зміни з одного стану до більш досконалого стану [11].

У разі необхідності вирішення проблем розвитку територій слід впроваджувати управлінські унікальні рішення на довгострокову перспективу [12].

Основа розвитку полягає у формуванні політики, що забезпечить стале зростання. Цей розвиток полягає в трансформації суспільства, поліпшенні життєвих умов населення.

Поняття розвиток громади трактується наступним чином:

- програма, яка представлена набором процедур і переліком відповідних заходів (акцент на діяльності);
- процес, відображаючий якісні, кількісні перетворення в спільноті, акцентуючи на психологічних, а також соціальних аспектах взаємодії людей;
- метод досягнення зазделегідь поставленої мети, звертаючи увагу на результатах діяльності.

Під розвитком громади слід розуміти прогресивну зміну, в результаті якої виникає новий якісний її стан.

Розвитком виступає процес, в ході такого процесу система збільшує можливості відносно задоволеності її потреб, інших систем, які знаходяться

у зовнішньому середовищі від такої системи [13].

Успішний унікальний розвиток громади може бути досягнуто, як зауважує відома вчена В. Мамонова, при впровадженні раціонального підходу, який орієнтовано на використання інформаційних матеріалів стосовно її потенціалу. Розвиток громади потребує, насамперед, ефективного використання потенціалу цієї громади, ураховуючи вимоги нормативно-правових документів. Цей підхід стосується, у першу чергу, відповідного забезпечення життєдіяльності громади, крім того повинен відповідати різнобічним інтересам населення [14].

Важливості набуває спрямування діяльності на забезпечення сталого розвитку територій [15].

Планомірно стимулювати позитивні характеристики життєдіяльності громад, а також створювати умови для зайнятості населення дозволяє здійснення місцевими органами влади, як відомо, планування розвитку цих громад.

Планування, на думку докторів наук з державного управління М. Латиніна, Т. Лозинської, І. Дунаєва, включає створення, впровадження планів, що зумовлюють вимоги до потрібного стану об'єкта управління, крім того варіанти способів, ресурсів, а також різноманітність підходів до шляхів досягнення [16].

У Енциклопедії державного управління плануванням територіального розвитку є функція управління, яка полягає у визначенні цілей розвитку території, і, також шляхів їх досягнення, а також є роботою, яка є систематичною та яку виконують наявні органи місцевого самоврядування, сучасні місцеві органи виконавчої влади для формування підходів щодо майбутнього розвитку територій і окреслення окремих етапів його досягнення [7].

Підхід, коли планування здійснюється від досягнутого, теорія планування називає екстраполяційним. Інший підхід – це індикативне планування (планування за певними показниками відносно соціально-економічного розвитку) [10].

Стратегічне планування відносно розвитку територій виступає процесом, насамперед, який охоплює певну систему планів, проєктів, відповідних програм [7]. До його принципів відносять:

- компетентність – забезпечення відповідності низки різних питань, які охоплює окрема стратегія, компетенції органів управління розвитком території;
- комплексність – створення відповідної диверсифікованої структури господарства, базування окремих розроблень на соціальному консенсусі, внесок агентів розвитку територій у вирішення соці-економіко-екологічних питань тощо;
- об'єктивність – орієнтовність на дію як загальнонаукових законів при формуванні стратегії, так і економічних законів та спеціальних законів;
- пріоритетність – включення до стратегії таких основних напрямків, реалізація яких, у першу чергу, дозволить забезпечення сталого унікального розвитку окремої території;
- цілепокладання – виокремлення мети, крім того цілей у відповідній стратегії;
- результативність – спрямування заходів на досягнення визначених у стратегії цілей;
- ефективність – визначення вираження (кількісного) співвідношення як витрат, також і результатів покращення соціально-економічного стану територій;
- транспарентність – сприяння прозорості розробки стратегії, висвітлення цього процесу в інтернеті, залучення до саме такого процесу розробки бізнесу та громадськості;
- ситуаційного підходу – виявлення, відповідна оцінка, а також необхідне врахування внутрішніх різних факторів, крім того впливу зовнішнього середовища, варіантів розвитку, які можливі;

– спадкоємність – залученість до створення стратегії усіх бажаючих з опозиції;

– альтернативність – передбачення певних стратегічних унікальних альтернатив як зовсім протилежних варіантів дій відносно досягнення виокремленої мети при створенні стратегії, їх належна оцінка, також важливість обґрунтування вибору [7].

Відзначимо, що саме забезпечення якості формування управлінських унікальних рішень, а також посилення їх ролі у такому процесі, як стратегічне планування розвитку громад, є вкрай необхідним. При цьому, слід додати, що не завжди вже сформовані та схвалені управлінські унікальні рішення під час здійснення такого процесу задовольняють потреби громадськості [17].

Стратегічним плануванням розвитку громад, як вказує О. Євтушенко, є технологія обґрунтування й схвалення необхідних рішень відносно їх розвитку, крім того визначення стану певної території (бажаного) та у майбутньому способу його досягнення, що, як відомо, базується на аналізі зовнішнього середовища відповідної території, до того ж її потенціалу, і, зазвичай, полягає саме у формуванні дійсно узгоджених з окремою відповідною громадою дій, на здійсненні реалізації власне й яких і концентруються важливі зусилля, необхідні ресурси суб'єктів розвитку [18].

Змістом зазначеного планування виступає:

- визначення рівня досліджуваного розвитку об'єкта планування;
- діагностика певних умов, а також факторів, визначення параметрів оточення (кількісних та якісних), які й зумовлюють відповідний стан;
- прогнозування;
- виокремлення мети, крім того завдання;
- розрахунок необхідних обсягів, структури ресурсів, узгодження їх з відповідними потребами;
- підготовка низки управлінських унікальних рішень [16].

Перевагами стратегічного планування вважають наступні:

- планування, як відомо, сприяє згуртуванню окремої громади, і, також, самоусвідомленню;
- сформований стратегічний план розвитку відрізняється стабільністю у його реалізації;
- дозволяє цілеспрямовано, ефективно використовувати ресурси;
- завдяки схваленому плану забезпечується доступ до очікуваних грантів, крім того кредитних ресурсів та сприяє оновленню кадрового забезпечення;
- розробка плану відбувається за заделегідь узгодженим планом відповідної співпраці бізнесу, органів місцевого самоврядування і громадських організацій [16].

Для окремої громади дійсно визначальним є впровадження стратегії її розвитку, яка спрямована, перш за все, зокрема на зростання добробуту населення.

Крім того, важливим є формування пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації.

Добробутом населення є сукупність необхідних умов життя населення, що мають забезпечити задоволення його як матеріальних потреб, крім того й духовних потреб.

Спосіб життя населення є основним соціально-економічним чинником впливу на стан здоров'я людей, виокремлення напрямів і пріоритетів його вдосконалення.

На рівень здоров'я населення впливають зовнішні фактори:

- економічні й екологічні,
- геофізичні особливості місцевості,
- біологічні фактори,
- ефективність роботи системи охорони здоров'я.

Складові добробуту населення наведено на рис. 1.1.

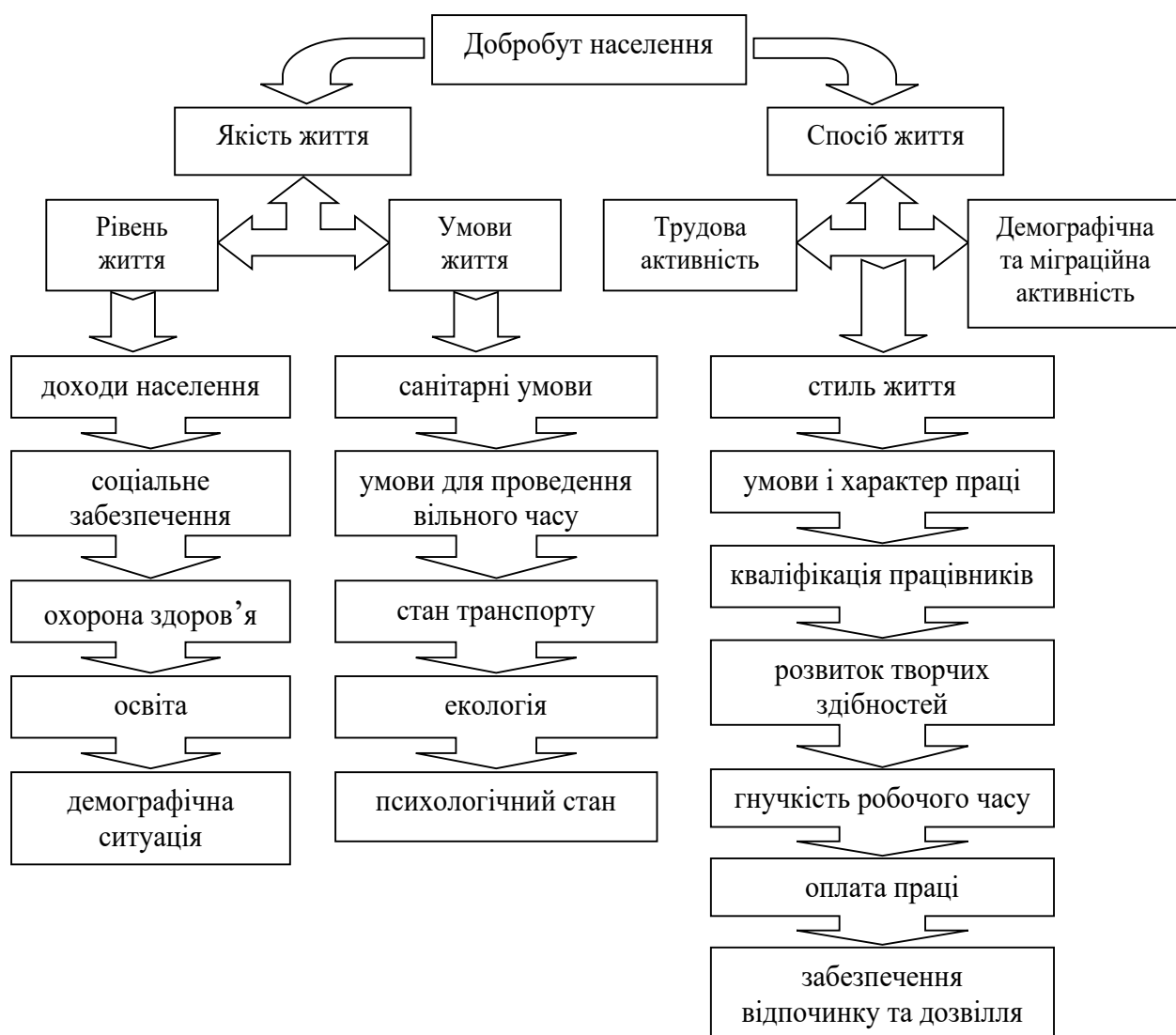

Рис. 1.1. Складові добробуту населення [19]

Якість життя, як зауважує О. Чечель, є умовами існування людини, що забезпечують здобуття відповідних необхідних життєвих благ, крім того матеріального багатства та духовних цінностей. Якість життя населення – комплексна інтегральна характеристика напрямів взаємодії особи з її соціальним оточенням і публічною владою, що відображає ступінь соціальної свободи особи, до того ж можливості її всебічного розвитку, а також сукупність матеріальних, крім цього культурних і до того ж духовних цінностей [19].

Індикатори якості життя населення наведено на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Індикатори якості життя населення [19]

В умовах сьогодення важливим є задоволення різнобічних потреб населення, особливо, які стосуються як його здоров'я, так і благополуччя.

На рис. 1.3 представлено фактори, які впливають на потреби, спосіб життя населення.

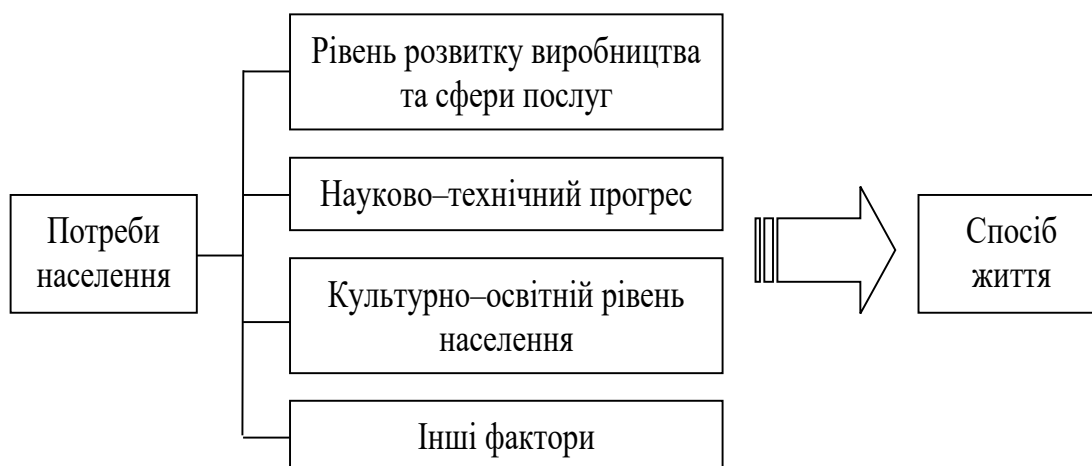

Рис. 1.3. Фактори, які впливають на потреби, спосіб життя населення [19]

Тобто, до факторів, які впливають на потреби, спосіб життя населення, віднесено:

- рівень розвитку виробництва, і, також, сфери послуг;
- науково-технічний прогрес;
- культурно-освітній рівень людей;
- інші різні фактори.

Задля того, щоб здійснити забезпечення розвитку громад, здійснюється затвердження стратегій розвитку окремих громад, проекти яких формуються відповідними виконавчими органами різних сільських, крім того селищних чи міських рад, які, як відомо, представляють певні громади, на окремий строк і з урахуванням намічених пріоритетів, визначених у діючій Державній стратегії регіонального розвитку та у відповідних регіональних стратегіях розвитку. Реалізація стратегій розвитку окремих громад здійснюється на базі планів заходів з їх впровадження, що затверджуються відповідною сільською, крім цього й селищною чи міською радою. Важливі для використання методичні рекомендації, в яких освітлюється порядок формування, схвалення, реалізації, а також здійснення необхідного моніторингу та актуального оцінювання реалізації окремих стратегій розвитку громад, схвалюються центральним окремим органом виконавчої влади, що й саме і забезпечує розробку державної політики регіонального розвитку [20].

Як підкреслює С. Романюк, стратегією є результат діяльності, що включає обґрунтування необхідного вибору окремого напрямку розвитку громади, регіону, країни, а також організації на основі аналізу їх можливостей (саме внутрішніх) та середовища, де вони діють для того, щоб зберегти існуючий стан або його зміни для досягнення намічених цілей [21].

Щодо трактування поняття стратегії розвитку громади, то такою стратегією є певний документ, у якому на основі сучасних тенденцій та нагальних проблем розвитку громади виокремлено цілі (стратегічні, оперативні), а також завдання розвитку такої громади, відповідну

систему впровадження моніторингу, крім того проведення оцінки результативності.

Відомі, на думку М. Бриль, етапи впровадження стратегії розвитку громади:

1. Підготовка. Ознайомлення населення з інформацією про ініціативу формування стратегії та запрошення до участі у її розробці, внесення унікальних пропозицій; схвалення окремою радою певного рішення, у якому сформовано склад комітету чи робочої окремої групи стосовно здійснення стратегічного планування розвитку громади.

2. Діагностика екологічного, соціально-економічного стану відповідної громади. Виявлення специфіки такої громади (соціальної, економічної, екологічної). Збір інформації (статистичної, загальної) про громаду. Це інформація стосовно демографічного розвитку, інформація відносно зайнятості населення, до того ж ринок праці, а також інформація про географічні переваги, ресурси, крім цього історично-культурну спадщину, інформаційні дані щодо розвитку громади. Опитування думки населення відносно важливих нагальних проблем, найважливіших напрямів розвитку громади. Здійснення SWOT-аналізу.

3. Здійснення роботи над стратегією. Розроблення стратегічного бачення, основних напрямів розвитку громади (відбувається формування робочою групою). По такому кожному напрямку визначаються стратегічні, крім того оперативні цілі, до того ж завдання.

4. Легалізація стратегії. Схвалення стратегії та відповідного плану намічених заходів з реалізації відповідної стратегії розвитку громади.

5. Здійснення моніторингу, крім того оцінки ефективності. Упродовж впровадження стратегії розвитку відстежується ефективність реалізованих завдань, програм, проєктів [22].

Стратегічне планування, як зазначають Г. Васильченко, а також І. Парасюк і Н. Єременко, є методом системної діяльності відносно об'єднання зусиль бізнесу, влади та громади на створення партнерства стосовно

формування сприятливого клімату, зростанням конкурентоспроможності, залученням інвестицій для того, щоб вирішити питання відносно забезпечення рівня життя населення [23].

Основними принципами, які враховують при плануванні розвитку громад, виступають наступні:

- націленість на дії, оперативність;
- важливість комплексного підходу до розвитку громади;
- створення партнерств, а також залучення громади, налагодження відповідної співпраці;
- розвиток громади повинен бути адаптивним, гнучким;
- креативність, творчість;
- розвиток громад має спрямовуватися на досягнення заздалегідь виокремлених стратегічних цілей;
- програми та заходи з розвитку громад мають дійсно бути як підзвітними, так і прозорими;
- важлива складова діяльності – зростання конкурентоспроможності тощо.

Система інструментів планування розвитку громад:

1. Підтримка розвитку бізнесу та створення бізнесу: супровід, консультації, крім цього тренінги, навчання, і, також цільові, пільгові кредити, доступ до оренди внаслідок відкриття діяльності, до того ж спрощені умови отримання необхідних дозволів, доступ до різноманітної інформації стосовно бізнесу, а також стимули, кластери тощо.

2. Залучення бізнесу, крім того інвестицій: дорожні карти інвестора, алгоритм процедури відкриття підприємств, створення інвестиційних продуктів, підготовка промислових майданчиків, розробка інвестиційних паспортів, маркетинг залучення інвестицій, промоція території, критерії для інвестора, визначення пріоритетів розвитку.

3. Розвиток інституцій: діяльність центру розвитку міста, бізнес-центру, громадських організацій, бізнес-інкубатору, крім того асоціації бізнесу, також

дозвільного центру, інформаційно-консультативного центру, торгово-промислової палати, агенції з залучення інвестицій, фонду підтримки підприємництва [23].

Отже, в умовах децентралізації важливим постає підвищена роль громад у забезпеченні їх розвитку, до того ж набуває актуальності створення ефективнішої системи органів місцевого самоврядування внаслідок надання їй все більше можливостей для забезпечення розвитку різних громад. Під розвитком громади слід розуміти прогресивну зміну, в результаті якої виникає новий якісний її стан. Розвиток є зміною соціально-економічної системи, яка є необхідною для того, щоб забезпечити її стійкість. Для громади ключовим питанням є розробка та реалізація стратегії її розвитку, яка спрямована зокрема на зростання добробуту населення. Значущості набуває формування пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації.

1.3. Сутність та особливості децентралізації

Децентралізацію, як відомо, визначають як процес відповідної передачі необхідних повноважень від сьогочасних органів державної влади теперішнім органам місцевого самоврядування. Крім того відбувається передача відповідальності та ресурсів останнім.

До особливостей здійснення відомої в Україні адміністративно-територіальної реформи децентралізації влади С. Мартищенко відносить:

- спрямовування зазначеної реформи, насамперед, на підвищення щодо спроможності громад завдяки їх укрупненню, що передбачає об'єднання як ресурсів, так і надходжень до бюджетів;
- поетапність здійснення вказаної реформи, її плановірність, що зумовлює у першу чергу створення концепції, ґрунтовне планування цієї реформи,

включаючи проведення з різними міжнародними організаціями необхідних консультацій;

- розширення існуючих повноважень органів місцевого самоврядування відносно надання публічних послуг, у сфері медицини, забезпеченні внутрішньої безпеки, до того ж щодо надання необхідних соціальних послуг, у сфері культури, щодо енергоефективності, а також у сфері освіти тощо;

- направленість вказаної реформи саме на забезпечення позитивного впливу на різнобічні аспекти життєдіяльності громади, зокрема щодо забезпечення якості надання публічних послуг, їх доступності, участі громадськості в управлінні унікальними справами громади;

- проведення в умовах повномасштабної війни такої важливої реформи, що зумовлює необхідність у трансформації окремих повноважень органів місцевого самоврядування, а також виникнення нагальної проблеми тимчасово окупованих територій тощо [24].

Децентралізація – це реорганізація державної влади та передача значних повноважень та ресурсних можливостей від органів державної влади органам місцевого самоврядування. При зазначеному повноваження мають передаватись на найнижчий – тобто найближчий до людей рівень, за умови, що це не шкодить якості наданих послуг і такі власне повноваження можливо реалізовувати як найбільш успішно [4].

До особливостей децентралізації слід віднести те, що вона відбувається за принципом субсидіарності (тобто передачі основних повноважень громадам; при цьому рішення приймаються на місцевому рівні).

Основною метою здійснення децентралізації, як зазначено А. Глущенко, є, насамперед, відхід від вже давно існуючої ще централізованої моделі управління, до того ж забезпечення дійсно спроможності місцевого самоврядування, і, також, формування ефективної територіальної організації влади в країні. Важливим інструментом побудови фінансово спроможних громад є фінансова децентралізація. Саме вона може передбачати важливий розподіл унікальних функцій, до того ж

повноважень, крім того фінансових ресурсів і, зокрема відповідальність між наявними центральним, місцевим рівнями управління та спрямовуватися на концентрацію важливих ресурсів дійсно на місцевому рівні управління, і, також, загального підвищення ефективності відносно їх використання. Значущим відмічено, що саме досягнення фінансової спроможності громад забезпечуватиме виконання функцій управління і акцент на управлінні на місцевому рівні [25].

Фінансовою децентралізацію, на думку авторів, є прозорий вид децентралізації, бо саме завдяки йому відбувається прийняття унікальних рішень щодо формування важливої бази оподаткування, здатність визначити ставки наявних місцевих податків, крім цього зборів, ввести дійсно важливі податкові стимули для галузей економіки. Власне це спрямовує їх до певної конкуренції між собою стосовно існуючих змін податкових ставок задля забезпечення фінансовими ресурсами громад. Фінансова децентралізація забезпечує органам місцевого самоврядування можливості щодо здійснення пошуку різноманітних і таких важливих фінансових ресурсів [26].

Основними підходами до фінансової децентралізації слід виділити наступні.

Фінансова децентралізація передбачає, як відомо, важливість застосувати принцип субсидіарності за умови оновлення міжбюджетних відносин завдяки значному розширенню наявних повноважень громад, крім того перерозподілу різноманітних завдань, повноважень і ресурсів на рівнях управління [27].

Бюджети громад є основою забезпечення фінансової децентралізації.

Фіскальною децентралізацією є процес передачі фінансових ресурсів від органів державної влади органам місцевого самоврядування, що дозволить завдяки збільшенню власних доходів у зв'язку із зарахуванням відповідних податків до бюджетів громад, вирішувати різні питання місцевого значення.

Ефективнішому розв'язанню проблем у громад сприяє також отримання громадами більше повноважень щодо використання їх бюджетів.

До основних документів щодо реформи місцевого самоврядування, до того ж територіальної організації влади в Україні виокремлюють:

- Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [28];
- План заходів з реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на 2024–2027 роки [29].

Законодавча база, на думку С. Чернова, Т. Бельської та Н. Муцинської, сприяла створенню як правових умов, так і механізмів для створення різних спроможних громад, які змогли об'єднатися задля вирішення важливих проблем. Також впроваджено новації щодо фінансового забезпечення бюджетів громад, які дійсно змогли отримати автономію від державного бюджету [30].

Відомими завданнями реформи місцевого самоврядування слід виокремити такі завдання:

- визначення територіальної основи для унікальної діяльності органів публічної влади для забезпечення як доступності, так і якості публічних послуг;
- забезпечення досягнення розподілу унікальних повноважень між органами публічної влади;
- забезпечення доступності публічних послуг, крім того якості;
- створення відповідних умов (матеріальні, фінансові та організаційні) для необхідного забезпечення відносно організації стосовно виконання сьогочасними органами місцевого самоврядування унікальних власних, а також і делегованих різноманітних повноважень [28].

Унікальна в країні реформа місцевого самоврядування, як відомо, передбачає зокрема підвищення фінансової самостійності бюджетів, до того ж розширення їх доходної частини, окрім зазначеного і створення

бюджету розвитку, і у додаток зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування [27].

Одними із чинників, що здатні сприяти підвищенню рівня ефективності місцевого самоврядування, є як компетенції, так і права й обов'язки.

В умовах децентралізації набуває актуальності посилення спроможності як громад, так і у них відповідних органів місцевого самоврядування.

Відомі у практиці відносини, що дійсно виникали під час об'єднання територіальних громад регулював Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [31].

Організаційні, а також правові унікальні засади сучасного співробітництва окремих територіальних громад, крім того принципи, до того ж його форма, механізм визначав Закон України «Про співробітництво територіальних громад» [32].

В умовах децентралізації необхідності набуває зміцнити фінансову базу та підвищення фінансової незалежності бюджетів громад, підвищення ефективності та результативності організаційно-економічного забезпечення розвитку, зокрема, соціально-економічного, громад, впровадження системи електронного урядування, що сприятиме більш ефективному та прозорому публічному управлінню розвитком громади, проведення незалежного моніторингу соціально-економічного розвитку громад України.

Отримуємо, що процес децентралізації влади полягає у розмежуванні різнобічних унікальних за змістом завдань і функцій, за якого відбувається передача від центрального рівня значної кількості з таких органам місцевого самоврядування, які займається щоденним вирішенням великої частини різних суспільних справ, безумовно при цьому діючи в межах існуючого законодавства. При зазначеному відбуваються процеси щодо розширення необхідних впливів громадськості на існуючі нагальні справи. При цьому, відбувається зростання взагалі ролі органів місцевого самоврядування, як на рівні громади, так і на рівні району й області [18].

Необхідним наразі є створення ефективної, унікальної, підзвітної громадянам системи публічного управління розвитком громад, яка має забезпечувати її сталий унікальний розвиток, підвищення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування для ефективного забезпечення розвитку громад, збільшення активності членів громади у прийнятті унікальних рішень, крім того впровадження ефективного механізму відносно координації дій органів місцевого самоврядування у час реалізації управлінських унікальних рішень щодо розвитку громад.

В Україні за основу можна взяти такі підходи європейської регіональної політики: розподіл відповідальності, функцій і повноважень; координація довгострокової стратегії розвитку країни через її деталізацію в стратегіях і програмах (головний принцип формування стратегічних документів, де найбільш важливі цілі, завдання та проєкти, прив'язані до конкретних територій); вироблення загальних, узгоджених з інтересами і законодавчо закріплених повноважень, стратегій економічного розвитку територій, заснованих на переважному використанні власного природно-ресурсного, виробничого, а також трудового та культурного потенціалу.

В Україні, як зазначив В. Ковальов, внаслідок адміністративно-територіальної реформи формуються важливі умови для забезпечення ефективності управління щодо розвитку громад та найкращої координації дій органів публічної влади. Зміни, які відбулися в адміністративно-територіальному устрої, сприяють утворенню різних спроможних громад, які здатні якнайшвидше реагувати на існуючі загрози, крім того знайти вигідні способи використання існуючих ресурсів [33].

Отже, до особливостей процесу децентралізації слід віднести те, що вона відбувається за принципом субсидіарності (тобто передачі основних повноважень громадам; при цьому рішення приймаються на місцевому рівні). Сутність децентралізації полягає у передачі повноважень від органів державної влади органам місцевого самоврядування, до того ж передачі останнім відповідальності та ресурсів. Фінансова децентралізація сприяє формуванню спроможних громад, забезпеченню розвитку громад та взагалі покращенню соціально-економічного

стану громади, а також наближає публічні послуги безпосередньо до громадян. Ефективнішому розв'язанню проблем місцевого значення сприяє зокрема й отримання громадами більше повноважень щодо використання їх бюджетів, окрім того сприяє також процес передачі внаслідок фіскальної децентралізації фінансових ресурсів від органів державної влади органам місцевого самоврядування.

Таким чином, у дослідженні розглянуто поняття «громада», до того ж «територіальна громада», крім того «місцеве самоврядування», а також «розвиток», зміст розвитку громад, сутність та особливості децентралізації. В умовах децентралізації підкреслено підвищену її роль у забезпеченні розвитку громад, набуває актуальності створення ефективнішої системи органів місцевого самоврядування завдяки наданню їй все більше можливостей для забезпечення розвитку громад. У дослідженні поняття «громада» розкривається як мешканці тієї чи іншої території, які об'єдналися для вирішення в межах законодавства спільних питань відносно забезпечення їх життєдіяльності, та отримання якісних публічних послуг. Поняття «територіальна громада» розкривається як мешканці, які проживають на території такої громади, мають певні спільні інтереси для покращення умов їх життєдіяльності та отримання якісних публічних послуг. Місцеве самоврядування розкрито як безумовне право населення об'єднуватися та вирішувати унікальні питання відносно місцевих справ у межах сьогочасного законодавства. Зміст розвитку громади розкривається через сукупність дій, що передбачають їх спрямованість на забезпечення сталого унікального розвитку її територій та орієнтовані на згуртованість громади, підвищення її економічної, інституційної та управлінської спроможності, до того ж і на покращення життєвих стандартів мешканців. Під розвитком слід розуміти прогресивну зміну, в результаті якої виникає новий якісний стан громади. Сутність децентралізації полягає у передачі повноважень від сьогочасних органів державної влади теперішнім органам місцевого самоврядування, до того ж передачі останнім відповідальності та ресурсів. До особливостей процесу децентралізації слід віднести те, що вона

відбувається за принципом субсидіарності (тобто передачі основних повноважень громадам; при цьому рішення приймаються на місцевому рівні). Фінансова децентралізація сприяє формуванню спроможних громад, забезпеченню розвитку громад та взагалі покращенню соціально-економічного стану громади, а також наближає публічні послуги безпосередньо до громадян. Ефективнішому розв'язанню проблем місцевого значення сприяє зокрема й отримання громадами більше повноважень щодо використання їх бюджетів, окрім того сприяє процес передачі внаслідок фіскальної децентралізації фінансових ресурсів від органів державної влади органам місцевого самоврядування. Зростає значущість створення ефективної, унікальної, підзвітної для громадськості системи публічного управління розвитком громад, яка має забезпечувати її сталий розвиток, підвищити дійсно інституційну наявну спроможність органів місцевого самоврядування для того, щоб безперешкодно можливо було здійснювати заходи щодо ефективного забезпечення розвитку громад, збільшення активності членів громади відносно прийняття унікальних рішень. Набуває особливої ваги запровадження дійсно необхідного наразі ефективного механізму координації дій наявних в країні органів місцевого самоврядування, зокрема коли відбувається забезпечення публічного управління розвитком громад. Виходить на перший план питання щодо формування пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації, для цього стає особливо важливим проаналізувати нормативно-правове забезпечення розвитку громад в Україні, особливостей забезпечення розвитку громад в умовах децентралізації, крім того напрямів розвитку громад в умовах децентралізації.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

2.1. Нормативно-правове забезпечення розвитку громад в Україні

Нормативно-праву базу відносно забезпечення розвитку громад в Україні розроблено ще наприкінці ХХ століття. До неї згодом вносилися відповідні зміни, здійснювалася розробка інноваційних нормативно-правових актів, окрім того запроваджувалися нові підходи відносно розвитку громад і, внаслідок цього, оновлювалося законодавство.

Як відомо, було схвалено Закон України «Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування» [34].

Саме у той час місцеве самоврядування виступало як територіальна самоорганізація людей для самостійного вирішення або вирішення через унікальні органи, які й саме вони і обирають, різнобічних значущих питань місцевого значення, при цьому виходячи з інтересів громадськості, нормативно-правової бази, крім того фінансово-економічної бази [35].

Згодом, вже у 1992 році, прийнято нову редакцію зазначеного цього закону, який, як відомо, змінив назву на таку: «Про місцеві ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування». І саме тоді, місцеве самоврядування вситупало як територіальна самоорганізація людей для самостійного вирішення або вирішення через органи, які й вони і обирають, унікальних питань місцевого

значення у контексті існуючої нормативно-правової бази та межах існуючої фінансово-економічної бази [36]. І вже, з прийняттям у 1996 році Конституції України розпочато вже наступний новий етап становлення місцевого самоврядування в Україні [5]. І, що заслуговує на увагу, було прийнято низка різних нормативно-правових документів.

Прийнято відомий Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [6]. Крім цього, ратифіковано Європейську хартію місцевого самоврядування [4].

Сучасне нормативно-правове забезпечення розвитку громад в Україні здійснюється згідно Конституції України, кодексів, також законів, указів Президента України, крім того постанов тощо.

Серед фундаментальної нормативно-правової бази України відносно забезпечення розвитку громад виокремимо:

- затверджений у 1997 році Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [6];
- затверджений у 2022 році Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» [20];
- затверджений у 2010 році Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» [37];
- затверджений у 2002 році Закон України «Про Генеральну схему планування території України» [38];
- затверджений у 2015 році Закон України «Про засади державної регіональної політики» [39];
- затверджену у 2001 році Концепцію державної регіональної політики [40];
- затверджений у 2000 році Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [41];

- затверджену у 2003 році постанову Кабінету Міністрів України «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проектів Бюджетної декларації та державного бюджету» [42];

- затверджену у 2020 році постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки» [43];

- затверджений у 2018 році Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» [44].

Наголосимо, що до нормативно-правової бази, з урахуванням викликів та необхідності вирішення тих чи інших важливих завдань вносилися, у разі необхідності, зміни.

Однак, в умовах сьогодення, нормативно-правова база відносно забезпечення розвитку громад потребує удосконалення.

Сучасна підготовка щорічних програм відносно соціально-економічного розвитку сьогочасних громад здійснюється на основі діючих законів «Про місцеве самоврядування в Україні» [6], крім того «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [41], до того ж постанови Кабінету Міністрів України «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проектів Бюджетної декларації та державного бюджету» [42], крім того закону «Про стратегічну екологічну оцінку» [44].

Формування необхідних прогнозів щодо розвитку громад здійснюється на основі Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» [41].

Відносно розвитку місцевого самоврядування засади внутрішньої політики наступні:

- зміцнення відповідної матеріальної бази органів місцевої влади, до того ж підвищення рівня ресурсного забезпечення таких органів;

- удосконалення доступності як адміністративних, так і соціальних послуг споживачам;

- посилення відповідальності перед громадами представників органів місцевого самоврядування;

- формування різних механізмів щодо надання можливості забезпечити дійсно участь громадськості, крім того й органів місцевого самоврядування у процесах державної регіональної політики;

- гармонізація як загальнодержавних, так і регіональних, місцевих інтересів тощо [37].

У законодавстві щодо служби в органах місцевого самоврядування» звертається увага відносно важливості та необхідності здійснення такої служби на таких важливих принципах, як:

- служіння відповідній громаді;

- професіоналізму, ініціативності, чесності, компетентності, відданості справі;

- поєднання місцевих, також і державних інтересів;

- правової, а також соціальної захищеності посадових осіб місцевого самоврядування;

- важливість забезпечення рівного доступу людей до служби в зазначених вище органах з урахуванням їх якостей (ділових), професійної підготовки;

- верховенства права, а також демократизму, окрім того законності;

- гуманізму, до того ж соціальної справедливості;

- гласності;

- пріоритету прав і також свобод людини і громадянина;

- підзвітності;

- дотримання прав місцевого самоврядування;

- самостійності кадрової політики в громадах тощо [45].

Згідно чинного законодавства [6] до повноважень у сфері соціального, а також економічного, крім того й культурного розвитку, і, також обліку й

планування до саме відання виконавчого органу окремої сільської, окрім цього і селищної, а також міської ради виокремлюють:

- власні (самоврядні) унікальні повноваження;
- делеговані унікальні повноваження.

Ураховуючи вимоги чинного законодавства [6] до власних (самоврядних) повноважень у вказаній сфері відносять:

- відповідну забезпеченість збалансованого унікального соціально-економічного розвитку, до того ж ефективного використання різних трудових ресурсів, а також і всяляких фінансових ресурсів, крім того і різноманітних природних ресурсів;

- підготовку на один рік важливих програм соціально-економічного, а також культурного розвитку сіл, селищ, міст, підготовку на інші терміни (більше року) цільових програм з інших різних напрямів, відправлення таких програм на затвердження відповідної ради, забезпечення їх реалізації;

- направлення раді підготовлених якісно звітів про виконання зазначених програм;

- організація щодо забезпечення підготовки балансів як трудових ресурсів, крім того фінансових ресурсів, до того ж грошових доходів, видатків, які необхідні для забезпечення якісного управління розвитком громад;

- розгляд проєктів унікальних планів як комунальних організацій, так і підприємств, внесення до них, якщо це потрібно, змін, а також контролю за їх виконанням;

- первинний огляд планів щодо природокористування на окремій території, різних вказівок відносно розташування установ внесення, якщо потрібно, до органів виконавчої влади належних настанов з окреслених питань;

- залучення за договором установ, а також підприємств, організацій до участі в комплексному розвитку територій;

- утворення відповідного цільового окремого фонду соціальної допомоги усім особам з різною групою інвалідності тощо.

Згідно чинного законодавства [6] до делегованих повноважень у сфері соціального, крім того економічного, до того ж культурного розвитку, планування та обліку відносять:

- розгляд і узгодження окремих планів установ, підприємств, а також організацій не комунальної форми власності, підготовка до них важливих висновків, а також внесення різних пропозицій до відповідних органів;

- статистичний облік людей, які дійсно постійно проживають на території або тимчасово проживають на відповідній території;

- участь у здійсненні відповідної регуляторної політики держави;

- організація відносно надання публічних послуг через існуючі центри їх надання.

Документами, що розкривають регіональну політику держави, як відомо, є такі:

- Державна стратегія регіонального розвитку України, окрім цього плани заходів з її реалізації;

- існуючі регіональні стратегії розвитку, до того ж плани заходів з реалізації таких стратегій;

- інвестиційні програми (проекти), які спрямовані на регіональний розвиток.

До документів стратегічного планування регіональної політики держави віднесено наступні:

- по-перше, Державну стратегію регіонального розвитку України;

- по-друге, регіональні стратегії розвитку;

- по-третє стратегії розвитку громад.

Зауважимо, що зазначені вище документи стратегічного планування слід узгоджувати з містобудівною документацією.

Крім того, слід також узгоджувати з цією містобудівною документацією й документи реалізації регіональної політики держави, до яких відносять: Плани заходів з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку України, також і регіональних стратегій розвитку, до того ж стратегій розвитку громад; і, також, крім цього програми економічного і соціального розвитку областей, районів, міста Києва, громад тощо.

Значущим є те, що на практиці формування згаданих документів відбувається з особливим урахуванням сучасних напрямів регіональної політики держави та схвалених документів державного прогнозування, крім того й державного планування.

Наразі суспільство здійснює розробку та удосконалює механізми, способи, які залучають населення до процесів планування розвитку, при цьому сприяючи встановленню між ними міжгрупових, міжособистісних стосунків, зв'язків, які засновані на довірі до влади, а також взаємній довірі. Це допомагає, перш за все, знаходженню основних шляхів до гармонізації інтересів (соціально-економічних, політичних), покращенню можливостей їх раціонального вираження на рівні громади, країни та суспільства. Наявність співпраці у різних громадах стосовно стабільності, ефективності планування дій, розвитку економіки, є важливим чинником їх розвитку [23].

Аналізуючи нормативно-правову базу відносно здійснення забезпечення розвитку громад в Україні, варто вказати, що дійсно вона потребує додаткового оновлення в умовах сьогодення.

Слід вказати, що наразі постає необхідним прийняти окремий нормативно-правовий акт, що буде спрямований на ефективний розвиток громад в Україні, з урахуванням їх економічного, природно-ресурсного, фінансового, інноваційно-інвестиційного, науково-технічного, трудового, виробничого, демографічного потенціалу, а також відповідного забезпечення розвитку таких громад.

В умовах реалій сьогодення необхідності набуває сформувати довгострокові пріоритети стосовно розвитку громад, зокрема, в умовах децентралізації; до того ж визначити пріоритети відносно сталого розвитку громад, зокрема, в умовах децентралізації; виокремити шляхи вдосконалення регіональної політики держави стосовно розвитку громад, зокрема, в умовах децентралізації.

За результатами моніторингу розробки Стратегій розвитку громад в Україні, із більше 1,4 тис. таких громад у:

- більше 600 громадах – затверджено унікальні Стратегії розвитку громад;
- близько 600 громад – у стадії розробки нові Стратегії розвитку громад;
- майже 200 громадах – взагалі ще не розпочато підготовку проєктів Стратегій розвитку громад [46].

До повномасштабної війни в Україні близько 1,2 тис. громад мали вже затверджені або здійснювали розробку стратегій розвитку громад. Слід зробити наголос на те, що до впровадження стратегічного планування розвитку громад долучилися громади Київської, Луганської, Вінницької та Рівненської областей. Лідерами за кількістю вже затверджених стратегій розвитку громад були: Вінницька (94,0 %), Луганська (62,0 %), Дніпропетровська (62,0 %), Миколаївська (60,0 %), Чернігівська (53,0 %) області. Стратегії розвитку громад найменше були затверджені в Одеській (25,0 %), Хмельницькій (23,0 %), Закарпатській (23,0 %) областях [46].

Наразі набуває особливого значення визначення конкретних механізмів відповідальності перед тією чи іншою громадою наявних органів місцевого самоврядування відносно стратегічного розвитку громад; важливим є у документах державного планування прописати чіткі зрозумілі для громади стратегічні пріоритети, які спрямовуються на її розвиток.

Крім цього набуває також актуальності оновлення нормативно-правової бази щодо активного залучення до забезпечення розвитку громади громадськості.

В умовах сьогодення слід ретельно визначити умови щодо залучення до унікальної діяльності в органах місцевого самоврядування кваліфікованих кадрів для забезпечення розвитку громад.

Значущим виступає приділення уваги підготовці наявних кадрів, зокрема щодо знання ними властивостей практики місцевого самоврядування в нашій країні та закордонної практики, унікальності функціонування органів місцевого самоврядування, надання необхідних практичних знань щодо управлінської діяльності, зокрема щодо забезпечення розвитку громад.

Задля ефективного забезпечення розвитку громад різні представники органів місцевого самоврядування повинні володіти теоретичними знаннями з публічного управління; розуміти сутність розвитку територіальних громад, їх забезпечення; вміти проводити аналіз розвитку територіальних громад, також вміти аналізувати нормативно-правові документи відносно його забезпечення, крім цього виявляти проблеми, здійснювати виокремлення стратегічних цілей, окреслення завдань, визначення заходів щодо здійснення діяльності органів місцевого самоврядування відносно забезпечення розвитку громад, їх відновлення, до того ж розв'язування різних проблем відносно забезпечення сталого зростання.

Отже, в Україні процес забезпечення розвитку громад базується на Конституції України, чинних кодексах та законах України, а також указах Президента України, постановах уряду, також регулюється нормативно-правовими актами різних рівнів тощо. Однак, нормативно-правова база відносно забезпечення розвитку громад в Україні потребує оновлення в умовах сьогодення. Значущим виступає прийняття нового нормативно-правового акту, який буде спрямований на ефективний розвиток громад в Україні, з урахуванням їх економічного, природно-ресурсного, фінансового, інноваційно-інвестиційного, науково-технічного, трудового, виробничого, демографічного потенціалу, відповідного забезпечення розвитку таких громад. Важливим постає залучення для роботи, щоб

працювали в органах місцевого самоврядування, кваліфікованих кадрів та забезпечення їх мотивації відносно забезпечення розвитку громад. Вельми актуальним є формування довгострокових пріоритетів розвитку громад, у тому числі, в умовах децентралізації; визначення пріоритетів сталого унікального розвитку громад, включно, в умовах децентралізації; виокремлення шляхів вдосконалення регіональної політики держави відносно розвитку громад, окремо, в умовах децентралізації.

2.2. Особливості забезпечення розвитку громад в умовах децентралізації

Питання забезпечення унікального розвитку громад в умовах децентралізації, необхідність оновлення державної регіональної політики відносно розвитку громад в Україні обґрунтовується існуючими проблемами розвитку громад.

До особливостей забезпечення розвитку громад в умовах децентралізації слід віднести: підвищення унікальної ролі місцевого самоврядування, до того ж передачу необхідних повноважень громадам, крім того ресурсів, розширення фінансової самостійності, відповідальності громад.

До недоліків у здійсненні забезпечення розвитку громад в Україні слід віднести: недостатнє розуміння основних проблем громади; застарілі підходи до визначення пріоритетів, які спрямовуються на розвиток громади; відсутність статистичних даних для здійснення соціально-економічного аналізу; недостатня активність жителів громади; прогалини в нормативно-правовій базі; дефіцит у громадах висококваліфікованих кадрів.

Постає важливим удосконалення регіональної політики держави відносно розвитку громад в Україні та її механізмів.

Ознайомлення із законодавством стосовно державної регіональної політики доводить, що під час здійснення процесів її формування й реалізації слід дотримуватися наступних принципів:

– сталого розвитку – значне підвищення рівня добробуту людей для задоволення потреб покоління наразі з урахуванням інтересів в майбутньому поколінь;

– координації – узгодженість, взаємозв'язок довгострокових стратегій, програм, планів розвитку;

– законності – дотримання положень [Конституції](#), законодавства України, крім того міжнародних договорів, згоду щодо обов'язковості яких надано Верховною Радою України;

– паритетності – створення рівних умов відносно отримання державної фінансової підтримки регіонального розвитку, спрямованої на фінансування об'єктів політики регіонального розвитку;

– співробітництва – забезпечення узгодженості планування і дій між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, забезпечення між ними співпраці у здійсненні процесів державної політики регіонального розвитку;

– відкритості – належна прозорість унікальної діяльності органів публічної влади, забезпечення громадськості доступом до інформації відносно державної політики регіонального розвитку;

– субсидіарності – передача наявних владних повноважень для ефективнішого управління на самий найнижчий рівень управління;

– унітарності – забезпечення соціально-економічної цілісності країни, а також просторової, політичної, до того ж і гуманітарної;

– об'єктивності – розробка документів стосовно державної політики регіонального розвитку на підставі відповідних вимірюваних та досяжних показників;

– історичної спадкоємності – збереження, урахування позитивних надбань;

– етнокультурного розвитку – збереження етнічної самосвідомості, крім цього розвиток духовних, матеріальних надбань, а також підтримка культурного різноманіття [39].

Згідно із Концепцією державної регіональної політики базовими принципами державної регіональної політики виступають:

– забезпечення унітарності України, цілісності її території, урахування єдності економічного простору на території держави, її митної, грошово-кредитної, а також податкової, крім того бюджетної систем;

– синергія процесів децентралізації, централізації влади, гармонізація регіональних, місцевих та загальнодержавних інтересів;

– конституційності та законності, що передбачає здійснення процесу реалізації політики на засадах Конституції України, крім того чинного законодавства України, крім того схвалених актів Президента України, і, також, Кабінету Міністрів України на основі зрозумілого розподілу завдань, до того ж повноважень органів публічної влади, окрім цього й їх відповідальності;

– спрямування діяльності органів публічної влади на наближеність надання послуг населенню;

– стимулювання співпраці між органами публічної влади у розробці й реалізації заходів, спрямованих на регіональний розвиток;

– варіативність наданої державної підтримки регіонам відповідно до критеріїв, умов, а також визначених нормативно-правовою базою строків [40].

Формування та реалізація регіональної політики держави має здійснюватися завдяки комплексним територіальним підходам, що зумовлюють передбачення об'єкту цієї політики – території, яка характеризується певним специфічним набором просторових, крім того економічних, соціальних, до того ж екологічних особливостей. Політика регіонального розвитку має ґрунтуватися беручи до уваги упродовж стратегічного та просторового планування викликів, які можуть впливати

на економіку, крім цього інфраструктуру, і, безумовно, навколишнє природне середовище, та зосереджуватиметься на побудові культури взаємодії та співпраці, орієнтованої на налагодження комунікації громадян та органів публічної влади відносно розвитку. Необхідним є розвиток систем інформаційного і аналітичного забезпечення і умінь відносно прийняття унікальних рішень із використанням дійсно об'єктивних фактів та обґрунтовані просторовим плануванням. Окреслюється важливість виокремити потреби відносно інформаційних даних, які є вкрай необхідними органам публічної влади для підготовки стратегій розвитку; забезпечити інтегрування інформації для моніторингу, і, також оцінки розвитку у розроблену та функціонуючу за відповідними стандартами баз даних у діючих державах-членах Європейського Союзу єдину геоінформаційну систему, а також концентрація ресурсів для утворення й її забезпечення функціонування. Необхідним також є створити єдину систему збору і подання статистичних даних на рівні громад; запровадити та забезпечити доступ органів публічної влади до інформації з урахуванням вимог стосовно її конфіденційності для здійснення політики відносно регіонального розвитку; забезпечити проведення заходів, спрямованих задля того, щоб підвищити кваліфікацію фахівців, які щоденно аналізують значну кількість статистичної інформації завдяки існуючому програмному забезпеченню, розроблюють пропозиції для впровадження як планування, так і моніторингу, до того ж оцінювання інформації відносно регіонального розвитку. Крім того підкреслено важливість запровадити окрему систему багаторівневого моніторингу Цілей сталого розвитку [43].

Важливою передумовою забезпечення розвитку громад є стратегічне планування. За допомогою нього на основі програмно-цільового підходу здійснюється пошук механізмів для забезпечення розвитку громад у довгостроковій перспективі.

Останнім часом органи місцевого самоврядування дійсно стикаються з широким спектром ресурсних обмежень, що ускладнює досягнення цілей розвитку громад.

Серед основних завдань таких органів постає ефективне управління фінансовими ресурсами громади, узгодження розподілу коштів і досягнутих результатів відповідно до довгострокових цілей, крім того пріоритетів розвитку громади.

Результати реформи децентралізації підтвердили неспроможність окремих громад щодо виконання повноважень.

Серед чинників, які обумовлюють зазначене є незбалансування доходів і видатків місцевих бюджетів у перспективі на недовгостроковий термін, недостатність стимулювання розвитку громад на довгостроковий термін.

До основних необхідних напрямів діяльності органів місцевого самоврядування відносно забезпечення розвитку громад треба навести: здійснення роботи над залученням інвестицій, а також створенням високотехнологічних робочих місць; сприяння розвитку бізнесу, формування кластерів; впровадження енергоефективних технологій у громаді; необхідність розвивати інфраструктуру, оптимізувати транспортні потоки тощо; розвивати з бізнесом партнерські відносини, спонукати бізнес до етичної, соціальної відповідальності; залучати громаду, бути партнером для неї, змінювати ментальність громади; реалізовувати стратегічні плани, враховуючи зміни у сталому розвитку громади; реформувати публічне управління розвитком громади з урахуванням завдань, окрім того цілей стратегії; забезпечувати навчання кадрів. В Україні до відомих основних проблем відносять: бідність, соціальну та територіальну нерівність, безробіття, відсутність почуття безпеки у населення, спад місцевої економіки, нерозвинутість інфраструктури, недостатність водних ресурсів, забруднення, деградація ґрунтів, незадовільні засоби утилізації відходів, проблеми із доступом до безпечних наявних джерел енергії тощо [23].

У деяких громадах в Україні, зокрема прифронтових, відсутні належні умови для їх подальшого розвитку. Нерозвиненість нормативно-правового забезпечення, а також воєнна агресія обмежує право на залучення додаткових інвестицій. Однак, як відомо, кожна громада в Україні відзначається наявністю власного потенціалу.

В умовах сьогодення набувають актуальності зміни в організаційно-правовому та фінансово-економічному забезпеченні життєдіяльності громад в Україні, надання права громадам вирішувати ті чи інші нагальні питання громади з урахуванням наявного їх потенціалу.

Як відомо, розвиток громади є постійним та безперервним процесом залучення громади до вирішення тих чи інших питань її розвитку. Звертаючи увагу на особливості та соціально-економічні проблеми громад набуває актуальності здійснення стратегічного планування розвитку громад в Україні.

Як зазначено у нормативно-правовій базі, Державна стратегія регіонального розвитку України визначає:

- стратегічні цілі та важливі напрями регіонального розвитку, а також міжрегіонального співробітництва;
- оперативні цілі, що мають забезпечити досягнення тих чи інших зазначених вище цілей;
- тенденції, головні сучасні проблеми соціально-економічного регіонального розвитку;
- пріоритети сучасної державної політики унікального регіонального розвитку;
- функціональні типи окремих територій;
- основні унікальні завдання, а також кількість етапів, механізмів впровадження;
- моніторинг, оцінку результатів здійснення Державної стратегії регіонального розвитку України.

Щодо регіональних стратегій розвитку, то їх розробка здійснюється на період, на який і планується дія окресленої вище стратегії. Такі стратегії регіональні узгоджуються із визначеними стратегічними цілями, до того ж із визначеними пріоритетами у наведеній стратегії вище, та, як зазначено у нормативно-правовій базі, окреслюють:

- цілі на довгостроковий період, пріоритети розвитку регіону;
- оперативні цілі, що мають забезпечити впровадження цілей на довгостроковий період;
- тенденції, головні проблеми, невирішені питання соціально-економічного регіонального розвитку;
- основні завдання, а також етапи, крім того механізми впровадження, джерела фінансування;
- систему оцінювання, до того ж моніторингу впровадження стратегії регіонального розвитку.

Стратегії розвитку громад в Україні готуються та затверджуються задля забезпечення цілеспрямованого планування розвитку громад.

Проекти таких стратегій формуються виконавчими органами сільських рад, до того ж і селищних рад, окрім цього міських рад, з урахуванням визначених довгострокових пріоритетів на державному та регіональному рівні у відповідних стратегіях розвитку.

На державному рівні затверджуються методичні рекомендації щодо розробки стратегій, а також затвердження їх, впровадження стратегій, проведення оцінювання, моніторингу реалізації таких стратегій.

Зміст Стратегії розвитку громади має бути сформовано таким чином:

- вступ;
- аналітична частина – дані щодо географічного розташування; представлення результатів історичного розвитку; дані за результатами діагностики природно-ресурсного потенціалу; дані за результатами аналізу трудових ресурсів, чисельності населення; про інфраструктуру; економічний розвиток; фінансовий стан; відносно містобудівної документації; про громадські об'єднання; результати опитування зацікавлених сторін тощо;
- SWOT-аналіз;
- сценарії розвитку громади;

- стратегічне бачення відносно розвитку громади в Україні;
- стратегічні, також оперативні цілі, крім того завдання розвитку громади;
- проведення оцінювання, моніторингу реалізації Стратегії розвитку громади та управління ризиками.

Здійснення заходів цієї стратегії відбувається з урахуванням Плану заходів з її реалізації, який розробляється для забезпечення виконання визначених завдань.

Вибір стратегії розвитку є важливою діяльністю органів публічної влади, які впроваджують планування розвитку [23].

Основними методами стратегічного планування є такі відомі методи, як:

1. Програмно-цільовий метод.
2. Соціологічні методи.
3. ABC-аналіз.
4. Балансовий метод.
5. Метод системного аналізу.
6. Метод ситуаційного аналізу.
7. Екстраполяції.
8. Економіко-математичні методи (методи параметричного, динамічного, лінійного та нелінійного програмування).
9. Економіко-статистичні методи (регресійні, а також кореляційні методи).
10. Інтерполяції.
11. Нормативний метод (визначення, використання системи норм, нормативів).
12. SWOT-аналіз [16].

До недоліків у формуванні стратегій розвитку громад в Україні слід віднести такі:

- недостатня узгодженість стратегічних унікальних цілей розвитку громад;
- відсутність єдиного підходу відносно розробки унікальних таких стратегій;
- необґрунтованість здійснення стратегічного планування.

Зазначене робить необхідним звернути увагу на модернізацію стратегічного планування розвитку громад в Україні.

Крім цього постає важливим дослідження та врахування зарубіжного досвіду стратегічного планування розвитку громад.

Як відомо, стратегічне планування сприяє врахуванню інтересів та цінностей, а також прийняттю консолідованих управлінських унікальних рішень.

З метою розробки дієвої стратегії місцевого розвитку, значущим вважається залучення до цього більше зацікавлених сторін. Основною умовою формування сприятливих унікальних умов для розвитку може бути відкритість процесу, а також залучення різних зацікавлених осіб. Зацікавленою стороною є громада, особа, група або інституція, які й саме і зацікавлені в її розвитку [23].

Вельмиактуальним є приділення належної уваги формуванню стратегічних, і, також операційних унікальних цілей, завдань.

Чималим завданням є й те, що необхідно ураховувати відповідні чинники, що впливають на розроблення та прийняття важливих обґрунтованих стратегічних унікальних рішень.

Набуває актуальності удосконалення механізмів відносно впровадження різноманітних стратегій розвитку громад в Україні.

До механізмів впровадження стратегій розвитку громад В. Тертичка відносить:

1. Організаційно-правовий механізм (формування сучасних нормативно-правових документів; створення інституційної бази впровадження стратегії; підготовка відповідних кадрів, які зможуть вирішувати ті чи інші питання).

2. Інформаційно-комунікаційний механізм (підтримка інвестиційно привабливого іміджу громади; забезпечення створення геоінформаційних систем та інформаційних центрів; розробка, крім цього впровадження стратегії відносно комунікацій задля надання інформації про забезпечення процесу впровадження стратегії).

3. Фінансовий механізм (планування використання коштів на вжиття заходів та реалізацію проєктів; до того ж об'єднання коштів бюджетів громад для реалізації основних завдань розвитку громади; крім цього забезпечення фінансування за рахунок банківських кредитів та небанківських джерел; а також підготовка інвестиційних проєктів, бізнес-планів; стимулювання участі населення, окрім того підприємств, а також організацій та іноземних інвесторів у їх фінансуванні; сприяння вирішенню земельних питань).

4. Проєктно-методологічний механізм (здійснення супроводу впровадження стратегічного плану на науково-методичному рівні; підготовка проєктної документації) [47].

Відтак, до недоліків у здійсненні забезпечення розвитку громад в Україні у результаті дослідження виявлено:

- недостатнє розуміння основних проблем громади;
- застарілість підходів до визначення пріоритетів, які спрямовуються на розвиток громади;
- відсутність статистичних даних для здійснення соціально-економічного аналізу;
- недостатня активність жителів громади;
- недосконалість сучасної нормативно-правової бази;
- відсутність підготовлених кваліфікованих кадрів.

Стратегії розвитку громад в Україні готуються та затверджуються задля забезпечення цілеспрямованого планування розвитку громад.

Необґрунтованість здійснення стратегічного планування в Україні вказує на необхідність модернізації стратегічного планування розвитку громад.

При цьому мають бути враховані особливості забезпечення розвитку громад в умовах децентралізації в Україні, до яких виокремимо:

- важливість підвищити роль місцевого самоврядування,
- передати частину необхідних повноважень громадам, крім того ресурсів;
- розширення фінансової самостійності, відповідальності громад.

Зазначене забезпечить досягнення запланованих результатів та сприятиме ефективному вирішенню різнобічних питань відносно розвитку громад в Україні, а також формуванню та реалізації концепцій, стратегій, окрім того також програм відносно розвитку громад, наданню якісних публічних послуг, управлінню комунальним майном, забезпеченню добробуту населення.

2.3. Напрями розвитку громад в умовах децентралізації

Процес децентралізації, який розпочато понад десять років тому з прийняттям нової нормативно-правової бази, у тому числі концептуальних основ відносно реформи місцевого самоврядування, крім того територіальної організації влади в Україні, крім того законодавства відносно співробітництва громад, до того ж і щодо добровільного їх об'єднання, окрім цього внесення необхідних змін до кодексів (бюджетного й податкового) щодо проведення фінансової децентралізації, дозволив сформувати, ураховуючи основи Європейської хартії місцевого самоврядування, об'єднані громади, які стали дійсно дієвим і спроможним інститутом місцевого самоврядування в Україні.

До проблем здійснення децентралізації в Україні, насамперед, віднесено неефективну проведену державну регіональну політику.

Як відомо, децентралізація виступає ефективним засобом щодо оптимізації публічної влади, що відбувається завдяки інструментів. Їх застосування

має зберегти горизонтальну та вертикальну системи відомого стримування, крім того противаги. Якщо буде додержано логіку реалізації процесу децентралізації має встановитися баланс між органами публічної влади; між елітою та державою, з однієї сторони, та суспільством, з зовсім іншої [48].

Процес децентралізації, як зазначив, В. Мойсієнко, має обов'язково відповідати відомим критеріям:

- по-перше, економічної ефективності (децентралізація має бути економічно ефективною; користь від децентралізації повинна перевищувати витрати на її впровадження);

- по-друге, адекватності (зазначений процес має бути адекватним; покладання здійснення функцій має бути здійснено на той рівень, на якому є об'єктивні умови для їх реалізації);

- по-третє, розвинутості місцевого самоврядування (децентралізація повинна супроводжуватися розвитком місцевого самоврядування, який виступає, як відомо, організаційним забезпеченням усього процесу здійснення децентралізації публічної влади) [48].

Додержання вище названих критеріїв має сприяти оптимізації організації унікальної роботи органів публічної влади.

Відносно формування фінансової децентралізації, то слід підкреслити, що вона надає можливість розвивати громади, формувати сприятливий інвестиційний клімат тощо.

Актуальними проблемами фінансової децентралізації є:

- відсутність інноваційних інструментів впливу;
- наявна централізація повноважень, ресурсів (фінансових, матеріальних тощо);
- проблема формування механізму відносно взаємодії органів публічної влади;
- проблема реформи адміністративно-територіального устрою;

- відсутність професійних кадрів, які б могли реалізувати фінансову децентралізацію та ефективно змогли би використовувати кошти бюджету;

- не реалізований повною мірою принцип субсидіарності, делеговані обов'язки не завжди підкріплюються відповідними фінансовими ресурсами урядом;

- недостатність в громадах власної фінансової бази для виконання наданих функцій та повноважень;

- відсутність ефективного механізму підтримки інвесторів, а також створення необхідних умов для підтримки інвестиційного клімату в громадах тощо.

Значущим в умовах децентралізації виступає приділення уваги формуванню напрямів розвитку громад.

Важливим при формуванні напрямів розвитку громад в умовах децентралізації є урахування того, що громади відрізняються можливостями інвестиційної привабливості. Перевага надається великим промисловим центрам з розвиненою інфраструктурою.

Розподіл інвестиційних ресурсів в розвиток громад відзначається територіальними диспропорціями, які поступово скорочуються, проте залишаються ще доволі високими.

Однією з головних проблем розвитку громад залишаються суттєві територіальні диспропорції та тенденція до їх поглиблення за більшістю показників.

Наявність розриву в показниках соціально-економічного розвитку громад має негативні наслідки.

Йдеться про посилення нерівномірності у формуванні виробничої, крім того фінансової, транспортної інфраструктури; диспропорційність у формуванні бізнес-середовища; про міграцію населення з селищ, сіл до великих міст.

Тому органи публічної влади мають сприяти формуванню інвестиційного клімату громад, до того ж і створенню можливості для сприятливого бізнес-клімату та розвиненої інфраструктури для здійснення підприємницької діяльності.

Також необхідним є поліпшення добробуту населення громад [49].

Сучасна практика здійснення державної регіональної політики в Україні відносно розвитку громад дає підстави підкреслити те, що на розвиток і функціонування громад впливають, зокрема і місцеві органи публічної влади.

Внаслідок децентралізації, реформування та модернізації місцевого самоврядування в Україні потребує удосконалення планування розвитку громад, яке спрямоване на вирішення унікальних проблем.

Недосконалість у здійсненні різних процесів щодо підготовки управлінських унікальних рішень стосовно розвитку громад вказує на окрему увагу та важливість вирішення цих питань.

У разі стратегічного вибору оптимального управлінського рішення слід урахувати, зокрема, різність підходів до вирішення важливих існуючих проблем розвитку громад.

До ключових вимог слід віднести необхідність при підготовці управлінських унікальних рішень врахування їх доцільності та спрямованості на вирішення актуальних проблем розвитку громад в Україні.

При підготовці нових стратегій розвитку громад слід користуватися оновленою Державною стратегією регіонального розвитку України, стратегіями регіонального розвитку задля визначення власних унікальних пріоритетів розвитку.

Орієнтирами для управління розвитком громад, формування пріоритетів щодо їх розвитку є Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року [50].

З огляду на необхідність впровадження окреслених цілей доцільним, на думку науковців, є посилення спроможності органів публічної влади

до визначення пріоритетів розвитку громад з урахуванням цілей розвитку країни, спільних ознак стосовно їх сталого розвитку.

Підкреслено важливість сприяти наступному:

- розповсюдженню інформаційних матеріалів стосовно Цілей сталого розвитку;
- розробці та схваленні необхідних рекомендацій відносно врахування зазначених цілей відносно сталого розвитку у важливих для громади стратегіях, крім того програм;
- розробці програми навчання органів місцевого самоврядування, яка б передбачала виконання практичних завдань щодо здійснення стратегічного планування сталого розвитку;
- забезпеченню здійснювати моніторинг впровадження Цілей сталого розвитку на основі індикативного методу тощо [51].

Отже, напрямками розвитку громад в умовах децентралізації є:

- розвиток інфраструктурної, соціально-культурної, економічної інтегрованості, зв'язаності на усіх рівнях управління;
- фокус на економічному зростанні територій з низьким рівнем їх розвитку із одночасним забезпеченням соціального розвитку та поліпшенням екологічного стану і підвищенням доступності публічних послуг.

Крім того, актуальності набуває створення самодостатніх громад, які спроможні забезпечити покращення життєдіяльності населення через забезпечення економічного, крім того соціального, а також екологічного розвитку громади.

Тож, у результаті здійснення аналізу нормативно-правового забезпечення розвитку громад в Україні, особливостей забезпечення розвитку громад в умовах децентралізації, напрямів розвитку громад в умовах децентралізації виокремлено наступне.

Аналіз нормативно-правового забезпечення розвитку громад в Україні довів, що в Україні забезпечення розвитку громад здійснюється згідно Конституції України, чинних кодексів та законів України, указів Президента України, постанов уряду, також регулюється нормативно-правовими актами різних рівнів тощо. Однак, нормативно-правова база відносно забезпечення розвитку громад в Україні потребує оновлення.

Підкреслено необхідність прийняття нормативно-правового акту, який буде спрямований на ефективний розвиток громад в Україні, з урахуванням їх економічного, крім того природно-ресурсного, а також фінансового, інноваційно-інвестиційного, науково-технічного, окрім цього трудового, виробничого, демографічного потенціалу, і, також, відповідного забезпечення розвитку таких громад.

Звертається увага на важливість залучення до роботи в органах місцевого самоврядування кваліфікованих кадрів та забезпечення їх мотивації для забезпечення розвитку громад.

У результаті аналізу розвитку громад до недоліків у здійсненні його забезпечення віднесено:

- недостатнє розуміння основних проблем громади;
- застарілість підходів до визначення пріоритетів, які спрямовуються на розвиток громади;
- відсутність статистичних даних для здійснення соціально-економічного аналізу; недостатня активність жителів громади;
- недосконалість нормативно-правової бази;
- відсутність кваліфікованих кадрів.

Зосереджено увагу на тому, що з метою забезпечення розвитку громад в Україні готуються та затверджуються стратегії їх розвитку.

Необґрунтованість здійснення стратегічного планування в Україні вказує на необхідність модернізації стратегічного планування унікального розвитку громад.

При цьому мають бути враховані особливості забезпечення розвитку громад в умовах децентралізації, до яких віднесено:

- підвищення ролі місцевого самоврядування,
- передачу необхідних повноважень громадам, окрім того різноманітних ресурсів,
- розширення фінансової самостійності,
- відповідальності громад.

Зазначене сприятиме вирішенню різнобічних питань громад, а також формуванню та реалізації концепцій, стратегій, а також програм щодо розвитку громад, наданню якісних публічних послуг, управлінню комунальним майном, забезпеченню добробуту населення.

До напрямів унікального розвитку громад в умовах децентралізації віднесено:

- розвиток інфраструктурної, соціально-культурної, економічної інтегрованості, зв'язаності на усіх рівнях управління;
- фокус на економічному зростанні територій з низьким рівнем їх розвитку із одночасним забезпеченням соціального розвитку та поліпшенням екологічного стану і підвищенням доступності публічних послуг.

Крім того необхідним є створення самодостатніх громад, які спроможні забезпечити покращення життєдіяльності населення через забезпечення економічного, соціального, екологічного розвитку громади.

Зростає значущість:

- формування пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації на довгострокову перспективу;
- визначення пріоритетів сталого розвитку громад, зокрема, в умовах децентралізації;
- виокремлення шляхів вдосконалення державної регіональної політики щодо розвитку громад, особливо, в умовах децентралізації.

РОЗДІЛ 3

ФОРМУВАННЯ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

3.1. Стратегічні пріоритети розвитку громад в умовах децентралізації

У зв'язку із важливістю осучаснення публічного управління відносно розвитку громад, актуалізацією його удосконалення одним із кроків до формування нових ідей відносно стратегічного планування їх розвитку має бути визначення стратегічних пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації.

Неузгодженості протягом здійснення стратегічного планування унікального розвитку громад в Україні пояснюють потребу удосконалення такого планування.

Це обумовлено викликами сьогодення, наявною соціально-економічною ситуацією, умовами зокрема і воєнного стану, недосконалістю новочасної нормативно-правової бази, низьким рівнем спроможності нинішніх органів місцевого самоврядування, крім того внаслідок необхідності продовження процесу децентралізації.

В тих умовах, що наразі існують, через комплекс нагальних невирішених проблем представники різних органів місцевого самоврядування зазвичай зустрічаються з різними ресурсними обмеженнями, що взагалі заважає досягненню визначених довгострокових цілей відносно розвитку громад. Відтак значущим постає впровадження в практичну діяльність інноваційних підходів, що спрямовуватимуться, зокрема, на оптимізацію використання унікального ресурсного потенціалу.

Стратегічне планування розвитку громад дійсно постає інструментом підвищення конкурентоспроможності громад, і, також, засобом взаємодії різноманітних суб'єктів відносно розвитку громад, крім того їх згуртування навколо як взагалі цінностей, до того ж і пріоритетів на тривалий час.

Внаслідок швидкого здійснення змін (як політичних, так і економічних, а також пришвидшення соціальних, крім того і технологічних, екологічних змін) належна активізація унікальної діяльності органів місцевого самоврядування відносно розвитку громад допомагає відповідати, поміж тим і на глобальні виклики.

Результати аналізу забезпечення розвитку громад в Україні свідчать про необхідність виокремлення напрямів його оновлення. Треба акцентувати увагу на застосуванні, наприклад, бенчмаркінгу при підготовці документів державного планування, серед іншого програм і стратегій розвитку громад; використовування форсайту як способу розробки документів державного планування відносно розвитку громад із залученням представників громади.

Щодо застосування бенчмаркінгу при підготовці різноманітних документів державного планування відносно розвитку громад, то між іншим це є дійсно значущим, бо саме він є управлінською технологією,

яка дозволяє формалізувати адаптацію успішного досвіду державного планування.

Можна, наприклад, застосувати бенчмаркінг для створення заходів відносно розвитку громад у стратегіях розвитку. За допомогою бенчмаркінгу можна порівняти важливі аспекти життєдіяльності населення громади з успішними аналогами, запозичити передовий досвід, забезпечити виокремлення сильних, крім того слабких сторін громади, окреслити конкурентні її переваги.

Проведений аналіз забезпечення унікального розвитку громад в Україні засвідчує те, що у не всіх громадах в країні, на жаль, є вже розроблені стратегії. На наш погляд, при їх розробці слід урахувати як український, так і зарубіжний унікальний успішний досвід створення стратегій розвитку громад.

Відносно використання форсайту як способу державного планування стосовно розвитку громад, то форсайт є процесом, завдяки якому систематично визначені нові стратегічні напрями, які зможуть в довгостроковій перспективі вплинути на соціально-економічний розвиток [23].

Форсайт включає підходи, які об'єднують наступні складові:

- бачення майбутнього (перспективи, передбачення, крім того прогнозування);
- планування (визначення пріоритетів, стратегічний аналіз);
- мережі (експертна оцінка, спілкування).

Форсайт передбачає як участь органів місцевого самоврядування, так і науковців, крім того громадськості та бізнесу.

Форсайт проводять громади чи представники групи громад, яка сформована під впливом спільних факторів (політичних, демографічних, до того ж соціально-економічних факторів).

Перевагами застосування форсайту є:

- синергетичний ефект від співпраці структур;

- формування інтегрованого стратегічного плану відносно розвитку громад;

- виявлення інноваційних точок зростання;

- поєднання окремих зусиль органів місцевого самоврядування, крім того бізнесу та науки для досягнення цілей.

До напрямів оновлення стратегічного планування відносно розвитку громад в Україні виокремлено:

- визначення підходів до планування розвитку громад;

- удосконалення планування сталого розвитку громад.

Визначимо наступні підходи до планування розвитку громад:

- застосування бенчмаркінгу при підготовці документів планування розвитку громад;

- використання форсайту як способу планування розвитку громад із залученням представників громади.

Реформа децентралізації надала громадам більше важелів впливу для покращення їх розвитку і благополуччя населення та передбачала делегування повноважень, і, також відповідальності за розвиток громад від окремих органів державної влади до різноманітних органів місцевого самоврядування.

Децентралізація, як відомо, передбачає мінімум втручання органів центральної влади відносно управління розвитком громад, сфера відповідальності за унікальний соціально-економічний розвиток громад розповсюджується на органи місцевого самоврядування.

Виокремлені на довгострокову перспективу цілі державної регіональної політики відносно розвитку громад, між іншим, в умовах децентралізації мають бути інтегровані у загальну стратегію реформ, а її реалізація повинна формувати підґрунтя задля підкріплення фінансової спроможності унікальних органів місцевого самоврядування, крім цього підвищення соціальних стандартів населення.

Державна регіональна політика щодо розвитку громад в умовах децентралізації передбачає формування стратегічних пріоритетів, відповідно до яких окреслюються стратегічні цілі, кожна з яких містить перелік завдань для їх досягнення.

Слід зазначити, що децентралізація потребує належного фінансового забезпечення, повинна посилюватися роль місцевих фінансів, розширюватися сфера їх використання.

Запорукою зміцнення соціально-економічного розвитку громад виступає нарощення фінансової самодостатності громад.

Одним із стратегічних пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації постає, насамперед, підвищення їх фінансової самодостатності, розширення джерел доходів бюджетів громад.

Це забезпечується завдяки наступному:

- нарощенню фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування;
- збільшенню частки відповідних місцевих податків в доходах таких бюджетів;
- наданню можливостей відносно активізації підприємницької діяльності стосовно збільшення фінансового потенціалу громади.

Нарощенню фінансової самодостатності громад сприятиме й активізація органів місцевого самоврядування в Україні в сфері публічного управління місцевим боргом.

Соціально-економічна ситуація в громадах впливає на формування доходів бюджетів, взаємозв'язок між соціально-економічним та бюджетним плануванням.

Нарощенню фінансових ресурсів сприятимуть зміни та осучаснення нормативно-правової бази.

Значущим також постає збільшення частки місцевих податків в доходах місцевих бюджетів, перегляд політики стимулювання економічної активності.

До наступного стратегічного пріоритету розвитку громад в умовах децентралізації слід віднести створення сприятливих можливостей для досягнення стійкого зростання шляхом створення потенційних центрів розвитку. Зазначене забезпечуватиметься зокрема завдяки поглибленню інвестиційного клімату, ефективному використанню бюджетних коштів тощо.

Стратегічним пріоритетом розвитку громад в умовах децентралізації також варто виділити посилення дієздатності органів місцевого самоврядування в фінансовому забезпеченні соціально-економічного, поміж тим екологічного розвитку громад. Це слід забезпечити, зокрема, завдяки вдосконаленню управління комунальною власністю.

Крім того, дійсно важливим є розширити права органів місцевого самоврядування у прийнятті унікальних рішень, забезпечити ефективне використання наявних фінансових ресурсів, залучити громадськість до відповідного ними контролю за використанням бюджетних коштів.

Реформі місцевого самоврядування, включаючи децентралізації влади має відводитися ключова роль у забезпеченні розвитку громад. Слід акцентувати, що формування ефективної політики відносно розвитку громад має базуватися на чіткій системі розподілу делегованих повноважень. Існуючі органи місцевого самоврядування слід наділити обсягом повноважень, які вони скажімо здатні реалізувати у відповідності із необхідним забезпеченням.

Для збалансованості місцевих бюджетів, ефективного використання бюджетних коштів необхідним завданням виступає: підвищення ефективності управління ними; контролювання за їх використанням; забезпечення відкритості та підзвітності бюджетного процесу.

Вельми актуальним є розширення прав органів місцевого самоврядування відносно прийняття унікальних рішень, ефективного використання коштів бюджету завдяки середньостроковому бюджетному плануванню, здатного забезпечити розподіл унікальних ресурсів відповідно до виокремлених пріоритетів.

Зауважимо, що здійснення бюджетного планування на середньостроковий період має забезпечити визначення пріоритетних заходів на перспективу

з подальшим розподілом бюджетних ресурсів. Це надасть можливість посиленню відповідальності основних розпорядників коштів за результативність наявних програм.

Удосконалення нормативно-правової бази, у якій визначено розподіл повноважень між органами публічної влади сприятиме посиленню дієздатності органів місцевого самоврядування відносно забезпечення унікального розвитку громад.

Необхідним є підвищення прозорості, відкритості бюджетного процесу, крім того підзвітності наявних органів місцевого самоврядування, залученості громадськості до контролю за використання коштів. Посилення підзвітності органів місцевого самоврядування обумовлює нормативно-правового врегулювання в частині організації здійснення моніторингу і контролю за виконанням бюджетів. Це потребує оновлення повноважень органів державного фінансового контролю відносно бюджетів, перегляд повноважень фінансових органів стосовно здійснення контролю.

Залученню громадськості до процесу здійснення політики розвитку громад сприятиме запровадження електронної демократії: електронні сервіси, публічні дискусії, е-петиції, он-лайн оцінювання поточної діяльності органів місцевого самоврядування; моніторинг використання коштів бюджету. Покращити процеси використання коштів бюджету може, зокрема, активна участь громадськості у відповідному бюджетному процесі шляхом внесення пропозицій до бюджетного забезпечення потреб громади.

До одного із стратегічних пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації слід віднести і забезпечення, у разі можливості, високої якості суспільних послуг та максимальне їх наближення до населення. Для цього необхідним є приділення уваги належному фінансуванню делегованих повноважень; запровадженню стандартів суспільних послуг; підвищенню дієвості системи фінансування якісних суспільних послуг. Важливим є посилення адресності надання соціальної допомоги.

До основних проблем сьогодення варто віднести, зокрема, несвоєчасне прийняття нормативно-правових актів; нестабільну макроекономічну ситуацію; а також недостатню спроможність органів місцевого самоврядування щодо здійснення якісного бюджетного планування на середньострокову перспективу; небажання базових розпорядників коштів бюджету змінювати погляди до формування бюджету та публічного звітування; нераціональний вибір бюджетних пріоритетів; необґрунтовані управлінські рішення відносно вибору інструментів впровадження бюджетної політики, крім того розвитку громад.

Окреслені вищі стратегічні пріоритети розвитку громад в умовах децентралізації, напрями щодо їх забезпечення сприятимуть зростанню надходжень до місцевих бюджетів; створенню умов для саморозвитку громад; максимальному врахуванню особливостей громад; посиленню відповідальності посадових осіб за використання бюджетних коштів; покращенню прогнозованості та передбачуваності бюджетної політики; якісному виконанню делегованих повноважень; зростанню фінансової спроможності надання суспільних послуг.

Практична відповідна реалізація завдань відповідно до стратегічних орієнтирів сприятиме удосконаленню політики розвитку громад, і також досягненню цілей її розвитку в контексті соціально-економічних та політико-правових реформ.

Виклики та економічні умови країни та її регіонів, громад зумовлюють необхідність перегляду стратегії і тактики політики їх розвитку. Значущим виступає виокремлення дієвих механізмів забезпечення розвитку, крім того зростання добробуту населення країни та її регіонів, громад. Бюджетна політика постає визначальним фактором управління соціально-економічними процесами та їх розвитком. Важливою умовою відносно розвитку громад має стати посилення їхньої фінансової спроможності, аби органи місцевого самоврядування змогли нарешті підвищити якість життя населення та розвивати свої території.

Між наявними органами місцевого самоврядування та громадянською повинна бути постійна співпраця. Необхідним є те, щоб громадяни взаємодіяли із місцевою владою та брали участь відносно управління розвитком громад.

Якщо діяльність місцевої влади направлена на результат, а також якщо адміністративно-територіальною одиницею ефективно управляють, це обов'язково призведе до забезпечення добробуту населення.

Ефективність діяльності наявних органів місцевого самоврядування зумовлено від наданих повноважень, саме тому органам влади необхідно оптимально розподілити повноваження між наявними рівнями управління. Бо розмежування повноважень підвищить ефективність та відповідальність за діяльність. Територіальні громади зможуть ефективніше вирішувати унікальні проблеми місцевого значення.

Унікальна діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування повинна бути направлена на задоволення наявних потреб громадян. Має бути вдосконалено забезпечення ефективної постійної взаємодії з населенням.

Визначення фінансового забезпечення надасть можливість вирішувати унікальні питання громад. Має бути урахована важливість враховувати специфіку території, визначати пріоритетні напрями розвитку. Сьогодні органи місцевого самоврядування повинні відповісти за ефективність своєї діяльності перед людьми та урядом.

Важливим постає комунікація з ними, яка є інструментом вдосконалення їх відносин із громадянською, урядом, а також завдяки чому підвищується ефективність самоорганізації населення.

Отже, до стратегічних пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації слід віднести наступні:

- підвищення фінансової самодостатності громад, розширення джерел доходів бюджетів;

- сприяння досягненню стійкого зростання шляхом створення потенційних центрів розвитку;
- посилення дієздатності органів місцевого самоврядування в фінансовому забезпеченні соціально-економічного, серед іншого екологічного розвитку громад;
- окрім того забезпечення високої якості суспільних послуг та максимальне їх наближення до населення.

3.2. Пріоритети сталого розвитку громад в умовах децентралізації

Наразі спостерігається наявність проблеми стосовно ресурсної обмеженості для громад, що дійсно унеможливує досягнути визначених цілей стратегічного їх розвитку, зокрема, в умовах децентралізації.

Важливим є впровадження в практику управління інноваційних підходів, також методів і інструментів стосовно впровадження державної регіональної політики відносно розвитку громад, які спрямовані на поступове підвищення ефективності залучення різних ресурсів.

Розвиток територіальної громади, забезпечення її спроможності є основним завданням державної регіональної політики відносно розвитку громад.

Процеси реформування в Україні залишили у розпорядженні місцевих бюджетів значні фінансові ресурси. І, дійсно перед органами місцевого самоврядування виникає особливо важливе завдання – ефективне використання фінансового потенціалу та забезпечення при цьому взаємозв'язку між результатами та розподілом коштів відповідно до пріоритетів стосовно розвитку громад. Зазначене підкреслює необхідність вирішення даного завдання завдяки використанню програмно-цільового методу.

У разі використання програмно-цільового методу необхідним виступає: розроблення та затвердження нормативно-правової та організаційно-методологічної бази тощо.

Впровадження зазначеного методу при створенні бюджетів громад дає можливість виокремити напрями діяльності громад; плановірно та прозоро розподіляти видатки, враховуючи графік надходжень дохідної частини бюджету; проводити контроль за виконанням кожного етапу затвердженої програми; мати перелік першочергових заходів тощо.

Заходи програм громад окреслюються відповідно до потреб, які виникають, унікальних ресурсів громади, а також можливостей.

Забезпечення ефективного розвитку громад потребує відповідного ресурсного забезпечення бюджетів громад в умовах децентралізації. Тому, перш за все, необхідно оцінити сучасний стан громад, перспективи розвитку у майбутньому, існуючі виклики, які скоріш за все можуть з'явитися у ресурсному забезпеченні бюджетів громад. Для цього необхідно здійснити SWOT-аналіз стану ресурсного забезпечення громад.

Варто виокремити, що забезпечити сільські території найновішими видами господарської діяльності постає важливим.

Це сприятиме зайнятості населення, покращенню умов життя та буде стимулювати та забезпечувати сталий розвиток територій, зокрема за умов впровадження державної регіональної політики, яка буде направлена на підтримку розвитку територій громад, що дасть можливість покращити ресурсне забезпечення бюджетів громад.

Активізація діяльності щодо здійснення забезпечення розвитку громад завдяки застосуванню стратегічного підходу є важливим етапом розвитку громад, їх намаганням знайти інструменти, які би допомагали відповісти на сучасні виклики, коли істотно пришвидшуються політичні, а також соціально-економічні, до того ж технологічні, екологічні зміни тощо.

Перехід до сталого унікального розвитку громад включає:

- подолання дисбалансу в економічній, крім цього екологічній, соціальній сферах;
- оновлення економічного розвитку;
- розвиток партнерства між теперішніми органами влади, представниками місцевого самоврядування, сучасним бізнесом, наукою, освітою, культурою та громадянським суспільством;
- утримання екологічного стану громади у відповідному стані для забезпечення якісного рівня життя і благополуччя теперішнього і майбутнього поколінь;
- досягнення високого рівня освіти, науки, техніки, охорони здоров'я;
- децентралізацію влади та розвиток регіональної політики, яка буде поєднувати регіональні інтереси із загальнодержавними інтересами;
- розвиток та подальше збереження культурних цінностей та традицій України.

Вплив сьогочасних органів місцевого самоврядування має охоплювати різні сфери зайнятості, різні засоби і механізми їхнього регулювання.

Найбільш важливим є сприяння таких органів реалізації програм відносно розвитку громад.

Однією з невирішених залишається проблема взаємозв'язку програмних заходів, можливостей і бажань населення, бізнесу, механізму узгодження їхніх інтересів.

Пріоритетами сталого розвитку громад в умовах децентралізації в Україні мають бути наступні:

- створення гідних умов для розвитку підприємств та підприємницької діяльності, крім цього розвитку інноваційної діяльності;
- створення сприятливих умов для навчання, перекваліфікації, підвищення кваліфікації, розвитку самозайнятості населення;
- підвищення фінансової спроможності громад;
- модернізація інфраструктури і підприємств у громадах;
- оптимізація використання природних ресурсів, широке застосування енергоефективних та екологічно чистих і безпечних технологій виробництва;

- підвищення продуктивності праці у сільській місцевості, збільшення робочих місць і зменшення рівня безробіття;
- залучення можливих інвестицій у розвиток інфраструктури;
- збільшення охоплення населення соціальною підтримкою і модернізація механізму надання цієї підтримки;
- забезпечення доступу до освіти населення;
- забезпечення розвитку громад, зокрема сталого;
- запровадження механізмів громадського обговорення проєктів нормативно-правових актів, прогнозно-програмних документів відносно розвитку громад.

Державна регіональна політика відносно розвитку громад має целеспрямовуватися на забезпечення сталого їх унікального розвитку, ефективної та стабільної діяльності органів місцевого самоврядування, безумовно спрямованої на задоволення індивідуальних або спільних інтересів чи потреб жителів громади.

У Національній економічній стратегії було визначені орієнтири, принципи, цінності в економічній політиці, стратегічні цілі тощо. До одних із викликів і бар'єрів відносно досягнення визначеної стратегічної цілі щодо того, щоб підвищити унікальну інституційну спроможність кожного органу місцевого самоврядування для ефективного забезпечення розвитку громад виокремлено: незначний рівень ефективності, у деяких випадках непрозорість діяльності органів місцевого самоврядування; низький рівень компетенції працівників органів місцевого самоврядування; незабезпеченість відповідними засобами управління та моніторингу тощо. Що важливо навести, зазначене пов'язане із не завжди активністю членів громади у прийнятті унікальних рішень, а також не існуванням взагалі визначених заздалегідь показників ефективності діяльності, незнанням населення підходів до планів розвитку громад, відсутністю практики щодо управління проєктами розвитку громад, стратегічного планування, відсутністю якісної практики підготовки кадрів; недостатнім рівнем забезпеченості основними

статистичними даними органів місцевого самоврядування. Досягнення визначених у зазначеній Стратегії стратегічних цілей надасть можливість забезпечити побудову інклюзивного суспільства здорових, розвинутих, освічених громадян з достатнім рівнем добробуту завдяки: інклюзії та безбар'єрності, реалізації рівних прав та можливостей, розвитку талантів, здобуття освіти і можливостей для працевлаштування; підвищенню тривалості життя, рівня здоров'я населення; удосконаленню соціальної та екологічної політики; сталому використанню культурної спадщини тощо [52].

Враховуючи важливість забезпечення сталого розвитку громад необхідним постає ресурсне забезпечення бюджетів громад.

Для цього важливим є оцінка сучасного стану, а також перспектив і загроз, які або є, або можуть з'явитися у забезпеченні ресурсами відповідних бюджетів громад.

Заходи прогнозно-програмних документів розвитку громад мають розроблятися відповідно до виникаючих потреб населення громади та від наявних у цих громадах ресурсів та можливостей.

Значущим виступає визначення основних стратегічних орієнтирів для сталого розвитку громад в Україні, до яких слід віднесемо:

- створення гідних умов для роботи людей, для розвитку підприємств та бізнесу, крім того розвитку інноваційної, і також й інвестиційної діяльності;
- створення належних умов для навчання, а також відповідної перекваліфікації й підвищення кваліфікації населення;
- підвищення рівня унікальної фінансової спроможності громад, до того ж ефективності використання ресурсів;
- модернізація інфраструктури;
- застосування енергоефективних технологій виробництва;
- залучення якомога більше інвестицій у розвиток сьогочасної інфраструктури;

- забезпечення доступу до публічних послуг;
- забезпечення доступу до освітніх, комунальних, крім того і медичних послуг;
- забезпечення розвитку громади, серед іншого сталого;
- сприяння розвитку будівництва доступного житла;
- запровадження механізму громадського обговорення нових проєктів нормативно-правових актів, до того ж і прогнозно-програмних документів.

В умовах сьогодення не вирішеними залишаються багато проблемних питань щодо розвитку громад, зокрема питання соціального характеру – це міграція населення, безробіття, а також бідність. Особливо актуальним постає питання щодо підвищення вкрай необхідного для людей рівня і якості їх життя.

В Україні існує потреба в комплексному підході відносно розв’язання проблем стосовно забезпечення розвитку громад, в основу якого має бути закладено принципи сталого розвитку громад. Важливим є використання стратегічних підходів для забезпечення сталого розвитку громад.

Важливим є збереження людського потенціалу у громадах, крім того, як підкреслили В. Захарченко та С. Захарченко, раціональне використання асиміляційного потенціалу [53].

В наявних умовах виникла складна ситуація, коли громади зіткнулися з проблемою відносно забезпечення збалансованого унікального соціально-економічного розвитку територій.

Також відмітимо відсутність належного організаційного забезпечення громад, що вимагає підвищення кваліфікації кадрів, що дозволить покращити професійні знання та наявні уміння, зокрема відносно сталого розвитку громад. Важливим є вирішення соціально-економічних й екологічних проблем розвитку громад.

Вельми актуальним, на думку К. Пастух, є збалансування як соціально-економічних, до того ж екологічних інтересів різних суб'єктів політики розвитку громад [54].

Отже, до пріоритетів сталого розвитку громад в умовах децентралізації віднесено:

- створення гідних умов для розвитку підприємств та підприємницької діяльності, розвитку унікальної інноваційної діяльності;
- створення сприятливих умов для навчання, перекваліфікації, підвищення кваліфікації кадрів, розвитку самозайнятості населення;
- зміцнення фінансової спроможності громад;
- модернізація інфраструктури і підприємств на території теперішніх громад;
- підвищення рівня ефективності використання природних ресурсів, широке застосування енергоефективних та екологічно чистих і безпечних технологій виробництва;
- підвищення продуктивності праці у сільській місцевості, збільшення робочих місць і зменшення рівня безробіття;
- залучення якомога більше інвестицій у розвиток інфраструктури;
- удосконалення соціальної політики;
- забезпечення можливостей навчання населення;
- забезпечення збалансованого унікального розвитку громад;
- запровадження механізмів громадського обговорення проєктів нормативно-правових актів, прогнозно-програмних документів.

3.3. Шляхи вдосконалення державної регіональної політики щодо розвитку громад в умовах децентралізації

Державна регіональна політика відносно розвитку громад в умовах децентралізації передбачає формування цілей, крім того завдань і заходів, зокрема у довгостроковій перспективі, для їх досягнення.

Як відомо, впровадження державної регіональної політики відносно розвитку громад здійснюється за допомогою певних механізмів, провідне місце серед яких посідає інституційно-організаційний механізм як сукупність органічно взаємопов'язаних інституцій, а також правил і процедур, покликаних забезпечити функціонування суб'єктів цієї політики.

При цьому має бути досягнуто раціональне співвідношення централізації та децентралізації, а також повноважень органів державної влади, крім того органів місцевого самоврядування, і також недержавних інституцій тощо.

Пріоритетним завданням, як відзначили І. Лопушинський, а також О. Дурман та Т. Малахова, постає забезпечення сталого розвитку країни [55].

Децентралізація посідає важливе місце у процесах демократизації суспільства, трансформації його системи управління, удосконалення механізмів державної регіональної політики стосовно розвитку громад.

В Україні на впровадження державної регіональної політики відносно розвитку громад впливають органи публічної влади.

Крім того, на дані процеси опосередковано впливають інші суб'єкти, перш за все – громадські організації та різні об'єднання органів місцевого самоврядування тощо.

Слід наголосити про відсутність чіткого механізму відносно узгодження державних та місцевих інтересів.

Вихід із ситуації полягає в удосконаленні правового механізму державної регіональної політики відносно розвитку громад в упорядкуванні функцій та завдань її суб'єктів.

Вельми актуальним питанням постає важливість удосконалення інформаційного забезпечення сучасної державної регіональної політики щодо розвитку громад в Україні.

В інформації, яка забезпечує здійснення державної регіональної політики стосовно розвитку громад, слід виділити:

- макроекономічні характеристики, за допомогою яких здійснюється оцінка соціально-економічного становища громад;
- характеристики проблем розвитку громад;
- інформація про розвиток галузей, кластерів та міжгалузевих комплексів;
- показники, які відображають специфічні умови життєдіяльності громад.

Сучасна державна регіональна політика відносно розвитку громад не задовольняє усі потреби розвитку громад.

Як слушно зауважили В. Борщевський, О. Василиця, Є. Матвєєв важливим є впровадження нових підходів до забезпечення стратегування розвитку громад [56].

Важливим постає зміцнення фінансової незалежності бюджетів громад, обґрунтування концепцій ефективного розмежування доходів і витрат бюджетної системи, взаємовідносин між різними бюджетами та між бюджетами і платниками податків.

Для досягнення цілей сталого розвитку громад, на думку І. Котова, необхідним є використання дієвих механізмів [57].

Для формування ефективного механізму фінансового забезпечення громад має враховуватися розширення фінансування розвитку територіальних громад.

Основою здійснення державної регіональної політики відносно розвитку громад є розбудова та економічний їх розвиток, і, також надання в них жителям якісних послуг.

Реалізація економічного потенціалу розвитку громад можлива, у тому числі, за умови узгодженості державної регіональної політики стосовно розвитку громад, що буде сприяти формуванню спроможних громад.

До одного із основних напрямів державної регіональної політики відносно розвитку громад віднесемо розвиток соціально-економічної сфери громад завдяки забезпеченню розвитку бізнесу, а також і виробничо-господарської

діяльності.

Важливим, на думку М. Латиніна та інших науковців є оновлення підходів щодо розвитку громад, вирішення питань, зокрема в економічній сфері [58].

Досягнення цілей сьогочасної державної регіональної політики відносно розвитку громад вимагає забезпечення її певними ресурсами та застосування сучасних механізмів, взаємоузгоджених між собою.

Для визначення заходів державної підтримки стимулювання розвитку громад мають враховуватись такі основні фактори впливу:

- географічне розташування громад, історичність їх формування;
- місце громади у структурі економіки регіону;
- природно-економічні умови;
- стан і перспективи розвитку інфраструктури.

У розробці та впровадженні механізмів державної регіональної політики відносно розвитку громад велику роль грають інтереси та норми поведінки суб'єктів державної регіональної політики щодо розвитку громад, інформаційне забезпечення комунікацій в системі публічного управління.

Що стосується структури механізмів державної регіональної політики щодо розвитку громад, до неї висувається багато вимог. Поміж них виділимо такі:

- структура механізму державної регіональної політики відносно розвитку громад повинна виокремлювати цілі та завдання влади та суспільства;

- має бути забезпечений оптимальний розподіл функцій і повноважень між суб'єктами державної регіональної політики відносно розвитку громад, пов'язаний

з визначенням відповідальності, а також формуванням зв'язків (вертикальних та горизонтальних) між ними;

- функції ті обов'язки суб'єктів державної регіональної політики відносно розвитку громад мають бути ідентичними повноваженням

та відповідальності;

– структура механізму державної регіональної політики відносно розвитку громад має бути адекватною стану суспільного середовища, бути спроможною реагувати на можливі зміни стосовно централізації та децентралізації тощо.

Необхідність пошуку шляхів удосконалення механізмів державної регіональної політики відносно розвитку громад зумовлена зміною складу її об'єктів та суб'єктів, розгалуженості взаємозв'язків між ними, крім того соціально-економічних умов. Поміж іншого, слід враховувати різну спрямованість і динаміку розвитку громад, їх особливості, конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість.

Необхідним, на думку авторів, є організаційний розвиток в процесі розвитку людського потенціалу в громадах [59].

Механізми державної регіональної політики щодо розвитку громад мають орієнтувати надання громадам широкої самостійності у прийнятті унікальних рішень стосовно власного соціально-економічного та культурного розвитку з чітким розподілом повноважень та ресурсів.

Державна регіональна політика відносно розвитку громад має забезпечити стійкість розвитку країни.

Механізми державної регіональної політики відносно розвитку громад мають формуватися на базі принципів:

- цілеспрямованість – виокремлення мети та конкретних цілей;
- системність – сприйняття кожної складового елемента у взаємозв'язку з іншими, забезпечення їх функціонування;
- комплексність – формування інтегрованої побудови усіх можливих складових з врахуванням їх місця у загальній структурі, забезпечення їх несуперечності;
- узгодженість – забезпечення відповідності державних, регіональних інтересів, а також норм, інструментів, дій та заходів, що реалізуються;
- послідовність – дотримання логіки відносно прийняття унікальних рішень відносно впровадження державної регіональної політики стосовно розвитку

громад.

Правовий механізм державної регіональної політики стосовно розвитку громад формується, виходячи з того, що на створення та розвиток нормативно-правової бази державної регіональної політики щодо розвитку громад здійснюють вплив особливості стану соціально-економічних умов країни та її регіонів, громад; розширення міжнародної співпраці.

Основним завданням правового механізму державної регіональної політики відносно розвитку громад має стати необхідність створити сприятливі умови для збалансованого розвитку громад, зміцнення демократичних основ розвитку країни.

Фінансовий механізм державної регіональної політики відносно розвитку громад має на меті створення можливостей стосовно залучення грошових ресурсів для розвитку громад шляхом формування системи фінансування не лише за рахунок бюджетних коштів, також коштів бізнесу, крім того міжнародних організацій, благодійних внесків, інших ресурсів, отриманих з джерел, що не заборонені законодавством.

Крім того, економічний зміст фінансового механізму державної регіональної політики стосовно розвитку громад має спрямовуватися саме на залучення інвестицій у програми розвитку громад.

До того ж слід підкреслити важливість впровадження стратегічного підходу до державної регіональної політики.

Наразі виступає необхідним виокремлення унікальних шляхів вдосконалення державної регіональної політики стосовно розвитку громад в умовах децентралізації.

Запропоновані можливі шляхи вдосконалення державної регіональної політики стосовно розвитку громад в умовах децентралізації наведено на рис. 3.1.

Підвищення рівня особистої відповідальності представників органів місцевого самоврядування за схвалені ними управлінські унікальні рішення стосовно розвитку громад	Координація діяльності між органами публічної влади, бізнесом та громадськістю
---	--

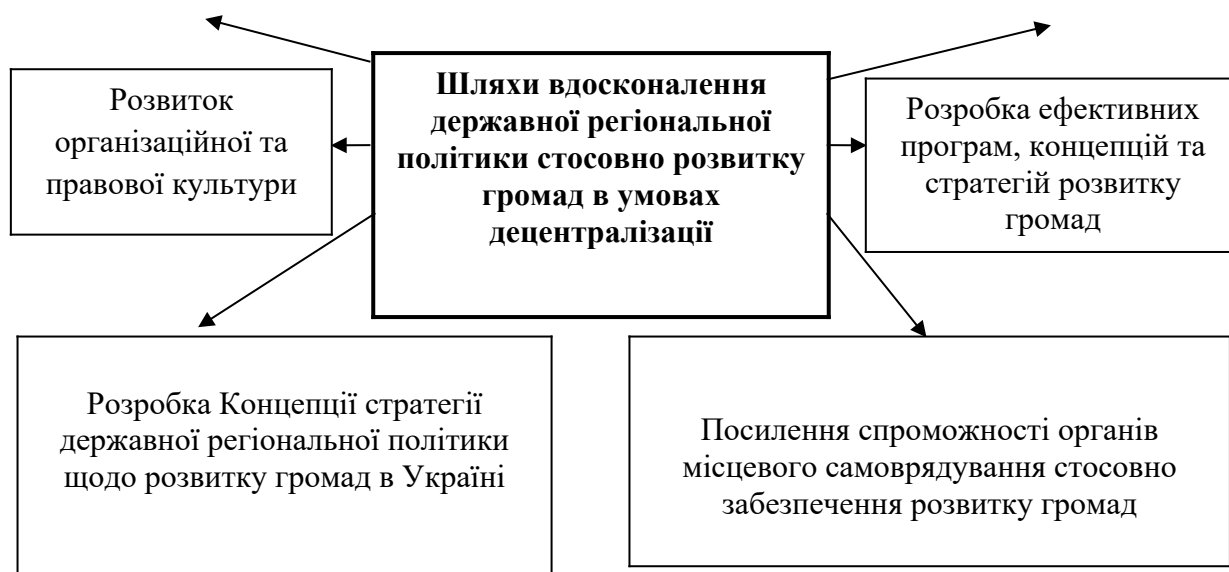

Рис. 3.1. Шляхи вдосконалення державної регіональної політики стосовно розвитку громад в умовах децентралізації

Тобто до шляхів вдосконалення державної регіональної політики стосовно розвитку громад в умовах децентралізації слід віднести:

- розробку Концепції стратегії державної регіональної політики щодо розвитку громад в Україні;
- посилення спроможності органів місцевого самоврядування стосовно забезпечення розвитку громад;
- розробка ефективних програм, концепцій та стратегій розвитку громад;
- підвищення рівня особистої відповідальності представників органів місцевого самоврядування за схвалені ними управлінські унікальні рішення стосовно розвитку громад;
- координацію діяльності між органами публічної влади, бізнесом та громадськістю;
- розвиток організаційної та правової культури.

Актуальним постає стратегічний підхід до управління сталим місцевим розвитком [60].

В Україні з урахуванням існуючого потенціалу територій здійснюється розробка планів відновлення та розвитку як регіонів, так і громад. Щодо відновлення територій, то це відповідний комплекс заходів, які спрямовані на створення належних умов для діяльності бізнесу, а також відновлення об'єктів соціальної, житлової, критичної інфраструктури.

Щодо формування планів відновлення та розвитку територіальних громад, то їх формують відповідні міські, сільські, селищні ради.

Ефективне функціонування громад, як вважають І. Припхан та Р. Щур, можливе тільки за відповідних умов/передумов [61].

Слід зробити наголос, що до функціональних типів територій, які визначаються для планування відновлення територій та громад, стимулювання їх розвитку, віднесено такі:

- територія відновлення (мікрорегіон чи громада, на території якого/якої відбувалися бойові дії чи які були тимчасово окуповані, постраждали внаслідок війни та зазнали руйнувань житлових об'єктів та соціальної, критичної інфраструктури, у яких відзначалося погіршення рівня розвитку, значна міграція);

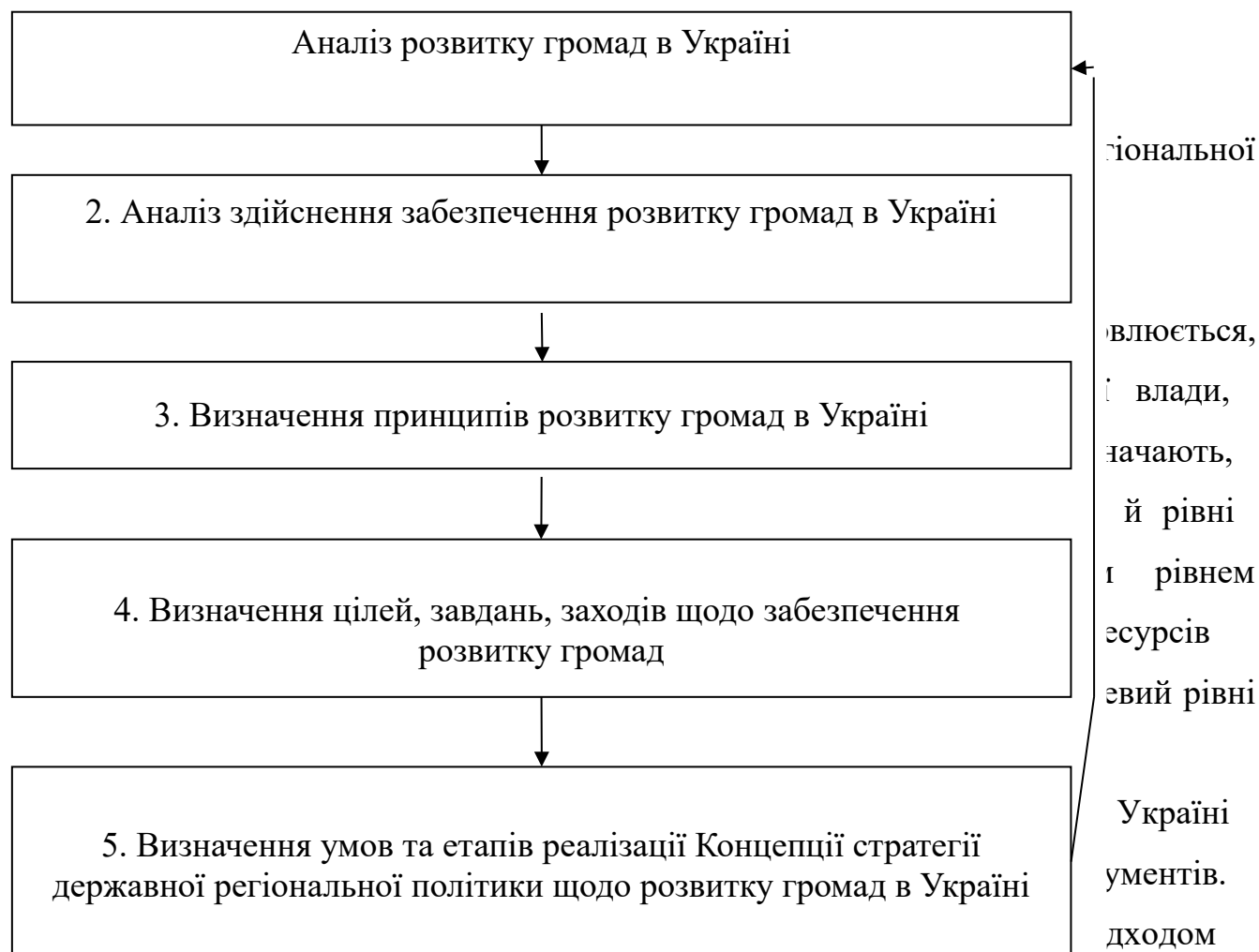
- регіональний полюс зростання (мікрорегіон, громада з найкращими показниками розвитку, зростання показників має позитивний вплив на суміжні території);

- територія з відповідними особливими унікальними умовами відносно розвитку (макрорегіони, крім того мікрорегіони, а також громади з низьким рівнем соціально-економічного розвитку або на яких існують обмеження відносно необхідного використання потенціалу);

- територія сталого унікального розвитку (самодостатній, а також спроможний до збалансованого розвитку мікрорегіон, громада з соціально-економічним потенціалом території) [39].

В умовах сьогодення, важливим постає розробка унікальної Концепції стратегії державної регіональної політики щодо розвитку громад в Україні.

Основні етапи підготовки такої Концепції стратегії наведено на рис. 3.2.

стосовно різноманітних напрямів діяльності, що спрямовуються, перш за все, задля забезпечення сприяння економічному зростанню, і, також, зменшенню рівня бідності. Слід вказати, що саме зазначений підхід має підтримку від різноманітних міжнародних організацій, до того ж впроваджується у містах, а також має фокус на зміцнення конкурентоспроможності, крім того і прискоренні сталого розвитку, підвищення рівня зайнятості і гарантуванні забезпечення всеохопного розвитку на основі взаємодії місцевих органів влади, бізнесу, громадських організацій для покращення економічної ситуації у містах.

Стратегія розвитку міста (City Development Strategy (CDS)) спрямовується саме на розвиток інституційних основ задля забезпечення ширших можливостей для розвитку міста. Впровадження стратегічного планування передбачає наявність лідерства і відповідальності місцевих органів влади і міських лідерів; наявність всеосяжності та залучення широкого кола сторін у процес розробки стратегії; діалог між учасниками здійснення усього процесу стратегічного управління. Вирішальним чинником успіху цього процесу є ефективна координація діяльності між усіма органами публічної влади [21].

Для України вкрай важливим постає розвиток організаційної та правової культури, підвищення рівня особистої відповідальності органів місцевого самоврядування в Україні відносно прийняття різнобічних управлінських унікальних рішень.

Розвиток організаційної та правової культури у громадах сприятиме створенню необхідних сприятливих умов для розвитку громад, урахування інтересів громад, впровадженню програм розвитку громад з залученням громадськості.

На основі аналізу досліджень слід зробити висновок щодо необхідності оновлення підходів до публічного управління розвитком громад [62-68], вдосконалення державної регіональної політики відносно розвитку громад в умовах децентралізації.

Отже, шляхами вдосконалення державної регіональної політики стосовно розвитку громад в умовах децентралізації є:

- розробка Концепції стратегії державної регіональної політики щодо розвитку громад в Україні;
- посилити спроможність кожного органу місцевого самоврядування відносно забезпечення розвитку громад;
- розробка ефективних програм, концепцій та стратегій розвитку громад;

- підвищити рівень особистої відповідальності представників органів місцевого самоврядування за схвалені ними управлінські унікальні рішення відносно розвитку громад;

- координація діяльності між органами публічної влади, бізнесом та громадськістю;

- розвиток організаційної та правової культури.

Таким чином, у результаті дослідження виділено стратегічні пріоритети розвитку громад в умовах децентралізації, крім того пріоритети сталого розвитку громад в умовах децентралізації, і, також шляхи вдосконалення державної регіональної політики відносно розвитку громад в умовах децентралізації.

Визначені наступні стратегічні пріоритети розвитку громад в умовах децентралізації:

- підвищення фінансової самодостатності громад, розширення джерел доходів бюджетів;

- сприяння досягненню стійкого зростання шляхом створення потенційних центрів розвитку;

- посилення дієздатності унікальних органів місцевого самоврядування в фінансовому забезпеченні соціально-економічного, крім того екологічного розвитку громад;

- забезпечення високої якості суспільних послуг та максимальне їх наближення до населення.

До пріоритетів сталого розвитку громад в умовах децентралізації віднесено:

- створення гідних умов для розвитку підприємств та бізнесу, поширення інноваційної практики;

- забезпечення умов для навчання, перекваліфікації, підвищення кваліфікації кадрів, розвитку самозайнятості населення;

- укріплення потенціалу (зокрема фінансового) громад;

- модернізацію інфраструктури і різноманітних підприємств на території громад;
- підвищити ефективність використання природних ресурсів, широке застосування енергоефективних та екологічно чистих і безпечних технологій виробництва;
- підвищити продуктивність праці у сільській місцевості, створення нових робочих місць і забезпечення зайнятості;
- залучити інвестиції в інфраструктурний розвиток;
- удосконалення соціальної політики;
- підтримка доступності до здобуття якісної освіти населення;
- створення умов для збалансованого розвитку громад;
- запровадження механізмів громадського обговорення проєктів нормативно-правових актів, прогнозно-програмних документів.

До шляхів вдосконалення державної регіональної політики відносно розвитку громад в умовах децентралізації віднесено:

- розробку Концепції стратегії державної регіональної політики щодо розвитку громад в Україні;
- укріплення здатності органів місцевого самоврядування сприяти забезпеченню унікального розвитку громад;
- розробку ефективних програм, концепцій та стратегій унікального розвитку громад;
- покращення культури відповідальності кожного представника органів місцевого самоврядування за схвалені ними управлінські унікальні рішення відносно розвитку громад;
- координацію діяльності між органами публічної влади, крім того бізнесом та громадськістю;
- розвиток організаційної та правової культури.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження уможливило обґрунтувати теоретичні засади розвитку громад, визначити ключові пріоритети розвитку громад в умовах децентралізації. На основі отриманих результатів сформовано наступні висновки:

1. Розкрито зміст розвитку громад, сутність децентралізації. Зміст розвитку громади розкривається через сукупність дій, що передбачають їх спрямованість на забезпечення сталого унікального розвитку її територій та орієнтовані на згуртованість громади, підвищення її економічної, інституційної та управлінської спроможності, до того ж і на покращення життєвих стандартів мешканців. Розвиток визначено як прогресивну зміну, в результаті якої виникає новий якісний стан громади. Громадою є мешканці території, які об'єдналися для вирішення в межах законодавства спільних питань щодо забезпечення

їх життєдіяльності, та отримання якісних публічних послуг. Зміст громади розкривається через її складові, а також функції та взаємодію між її членами. До складових громади віднесено: територію, населення, владу. Основними функціями громади визначено: розвиток громади, забезпечення населення публічними послугами, захист інтересів і прав населення, підтримку на території громади безпеки й порядку. Задля того, щоб здійснити забезпечення розвитку громад, здійснюється, насамперед, затвердження та впровадження стратегій розвитку громад. Місцеве самоврядування визначено правом населення об'єднуватися та вирішувати унікальні питання відносно місцевих справ у межах сьогочасного законодавства. Сутність децентралізації розкрито у передачі повноважень від сьогоднішніх органів державної влади нинішнім органам місцевого самоврядування, крім того передачі останнім відповідальності та ресурсів. Підкреслено, що децентралізація є особливим процесом, який має суттєвий вплив на розвиток громад в Україні: децентралізація сприяє формуванню спроможних громад, забезпеченню їх розвитку та взагалі покращенню соціально-економічного стану громади, а також наближає публічні послуги безпосередньо до громадян. Акцентується на необхідності в умовах децентралізації приділення уваги забезпеченню розвитку громад. Крім того, необхідним є формування пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації. Завдяки реалізації реформи децентралізації, яка спрямована зокрема на узгодження інтересів держави й громад, здійснюється підтримка та розвиток потенціалу громад, досягнення гідних умов життя громадян, надання все більшої фінансової самостійності громадам, ресурсів.

2. Проведено аналіз розвитку громад в умовах децентралізації, зокрема нормативно-правової бази відносно його забезпечення, що довело потребу у її додатковому оновленні. Підкреслено значущість впровадження окремого нормативно-правового акту, який буде спрямований на ефективний розвиток громад в Україні, з урахуванням їх економічного, природно-ресурсного, фінансового, інноваційно-інвестиційного, науково-технічного, трудового, виробничого, демографічного потенціалу, відповідного

забезпечення розвитку таких громад. До особливостей забезпечення розвитку громад в умовах децентралізації віднесено: підвищення ролі місцевого самоврядування, передачу необхідних повноважень громадам, крім того ресурсів, розширення фінансової самостійності, відповідальності громад. До недоліків у забезпеченні розвитку громад в Україні віднесено: недосконалість механізмів відповідальності перед громадою існуючих органів місцевого самоврядування; недостатнє розуміння ними основних проблем громади; не чітке визначення стратегічних пріоритетів, які спрямовуються на розвиток громади; недостатнє залучення до забезпечення розвитку громади громадськості. Напрямами розвитку громад в умовах децентралізації є: розвиток інфраструктурної, соціально-культурної, економічної інтегрованості; фокус на економічному зростанні територій з низьким рівнем їх розвитку із одночасним забезпеченням соціального розвитку та поліпшенням екологічного стану і підвищенням доступності публічних послуг. Важливим при формуванні напрямів розвитку громад в умовах децентралізації є урахування того, що громади відрізняються можливостями інвестиційної привабливості. Перевага надається великим промисловим центрам з розвиненою інфраструктурою. Розподіл інвестиційних ресурсів в розвиток громад відзначається територіальними диспропорціями, які поступово скорочуються, проте залишаються ще доволі високими. Проблемами розвитку громад залишаються суттєві територіальні диспропорції та тенденція до їх поглиблення за більшістю показників. Наявність розриву в показниках соціально-економічного розвитку громад має негативні наслідки. Йдеться про посилення нерівномірності у формуванні виробничої, фінансової, транспортної інфраструктури; диспропорційність у формуванні бізнес-середовища; про міграцію населення. Тому органи публічної влади мають сприяти формуванню інвестиційного клімату громад, створенню можливості для сприятливого бізнес-клімату та розвиненої інфраструктури для організації ведення підприємницької діяльності. Актуальності набуває створення самодостатніх стійких громад, які спроможні забезпечити покращення життєдіяльності населення через забезпечення економічного, крім того соціального, а також екологічного розвитку громади. Зазначене сприятиме ефективному та результативному

вирішенню питань місцевого значення, до того ж забезпеченню добробуту населення. Необхідності набуває формування стратегічних пріоритетів розвитку громад в умовах децентралізації, крім того визначення пріоритетів сталого розвитку громад в умовах децентралізації і також виокремлення шляхів вдосконалення державної регіональної політики відносно розвитку громад в умовах децентралізації.

3. Сформовано стратегічні пріоритети розвитку громад в умовах децентралізації. До окреслених пріоритетів та напрямів для їх забезпечення віднесено: підвищення стійкості громад, розширення джерел доходів бюджетів (забезпечуватиметься завдяки нарощенню власних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування; збільшенню частки місцевих податків в доходах бюджетів; створенню можливостей для активізації унікальної діяльності бізнесу з метою посилення економічної спроможності громади, активізації органів місцевого самоврядування відносно регулювання місцевого боргу); сприяння досягненню стійкого зростання шляхом створення потенційних центрів розвитку (забезпечуватиметься завдяки поживленню інвестиційного клімату, ефективному використанню бюджетних коштів); посилення дієздатності органів місцевого самоврядування в фінансовому забезпеченні соціально-економічного, екологічного розвитку громад (забезпечуватиметься завдяки розширенню прав органів місцевого самоврядування у прийнятті унікальних рішень, окрім того раціоналізації фінансових ресурсів, вдосконалення процесів управління комунальною власністю, залучення громадськості стосовно контролю відносно використання бюджетних коштів); забезпечення високого рівня якості усіх базових суспільних послуг та максимальне їх наближення до населення (забезпечуватиметься завдяки належному фінансуванню делегованих повноважень; запровадженню стандартів суспільних послуг; підвищенню дієвості системи фінансування якісних суспільних послуг; посиленню адресності надання соціальної допомоги).

4. Визначено пріоритети сталого розвитку громад в умовах децентралізації. До пріоритетів сталого розвитку громад в умовах децентралізації віднесено: створення підґрунтя для унікального розвитку підприємств, прискореного

розвитку інноваційної діяльності; можливостей та умов для навчання, перекваліфікації, підвищення необхідної кваліфікації кадрів, розвитку самозайнятості населення; зміцнення економічної спроможності громад; модернізація інфраструктури громад; покращення ефективності використання природних ресурсів, широке застосування енергоефективних та екологічно чистих і безпечних технологій виробництва; підвищення продуктивності праці у сільській місцевості, збільшення робочих місць і суттєвого зменшення рівня безробіття; формування сприятливого середовища для залучення інвестицій у розвиток інфраструктури; удосконалення соціальної політики; забезпечення можливого доступу до найякіснішої освіти населення; забезпечення відновлення збалансованого унікального розвитку громад; запровадження механізмів громадського обговорення найважливіших для суспільства проєктів нормативно-правових актів, прогностно-програмних документів. Підкреслено, що до напрямів забезпечення пріоритетів сталого розвитку громад віднесено: ресурсне забезпечення громад, застосування програмно-цільового методу при створенні бюджетів громад, розвиток партнерства між різноманітними органами державної влади, наявними органами місцевого самоврядування, сучасним бізнесом та сьогочасною громадськістю, крім того все більше залучення її до впровадження вкрай вимогливого обов'язкового планування розвитку громад, виокремлення стратегічних орієнтирів для сталого розвитку громад. Підкреслено необхідність застосування важливого комплексного підходу відносно розв'язання проблем стосовно забезпечення розвитку громад, в основу якого має бути закладено принципи сталого розвитку громад. Важливим є використання стратегічних підходів для забезпечення сталого унікального розвитку громад.

5. Виокремлено шляхи вдосконалення державної регіональної політики щодо розвитку громад в умовах децентралізації в Україні. Внаслідок актуальності покращення фінансової самостійності громад в Україні, розвитку їх інфраструктури, відновлення та забезпечення сталого розвитку, удосконалення державного планування відносно розвитку громад в Україні, розробки нових підходів до створення економічної, інституційної та управлінської спроможності громад

в Україні, розширення сьогочасних повноважень органів місцевого самоврядування до шляхів вдосконалення державної регіональної політики щодо розвитку громад в умовах децентралізації віднесено: розробку Концепції стратегії державної регіональної політики щодо розвитку громад в Україні; посилення сучасної спроможності органів місцевого самоврядування відносно забезпечення розвитку громад; розробку ефективних програм, концепцій та стратегій розвитку громад; посилення особистої відповідальності за свою повсякденну діяльність представників органів місцевого самоврядування за схвалені ними управлінські рішення стосовно розвитку громад; координацію діяльності між органами публічної влади, бізнесом та громадськістю; розвиток організаційної та правової культури. Визначено основні етапи підготовки Концепції стратегії державної регіональної політики щодо розвитку громад в Україні: аналіз розвитку громад в Україні; аналіз здійснення забезпечення розвитку громад в Україні; визначення принципів розвитку громад в Україні; визначення цілей, завдань, до того ж заходів відносно забезпечення розвитку громад; визначення умов та етапів реалізації Концепції стратегії державної регіональної політики щодо розвитку громад в Україні. Зазначене сприятиме залученню нових можливостей для розвитку громад, задоволенню їх потреб, підвищенню якості рівня життя населення, розв'язанню існуючих проблем відносно забезпечення розвитку громад в Україні. Координація співробітництва між громадами надасть низку можливостей у багатьох сферах, які слід ефективно використовувати. Необхідним є урахування потреб населення, крім цього слід максимально залучати місцеве населення у визначенні пріоритетів у стратегіях розвитку громад. Визначальна роль населення полягає в тому, щоб воно брало активну участь у прийнятті важливих для громад рішень.

ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ільницький О. В. Концепція змін до бюджетного та податкового законодавства. *Громада як юридична особа публічного права: Україна в контексті європейського і світового досвіду* : монографія / О. М. Бориславська та ін. Київ, ТОВ «Франко Пак», 2024. 494 с. С.209-246.
2. Чернов С. І., Гайдученко С. О. Публічне адміністрування : текст лекцій. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2014. 97 с.
3. Цивільний кодекс України: станом на 21 серпн. 2025 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 18.11.2025).
4. Європейська хартія місцевого самоврядування: станом на 16 лист. 2009 р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 18.11.2025).

5. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 02 грудн. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 18.11.2025).

6. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР: станом на 21 серпн. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 18.11.2025).

7. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. 2011. Т. 5 : Територіальне управління. Харків. 408 с.

8. Лепіш Н. Я., Павлович-Сенета Я. П. Територіальні громади в умовах воєнного стану в Україні: адміністративно-правове забезпечення та особливості функціонування. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 4. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.04.38> (дата звернення: 18.11.2025).

9. Білуха Л. А. Роль трудових ресурсів у соціально-економічному розвитку територіальної громади, регіону та суспільства. *Реформування публічного управління та адміністрування: теорія, практика, міжнародний досвід*. Одеса. 2017. С.7-8.

10. Куц Ю., Решевець О. Територіальна громада: управління розвитком : монографія. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2013. 540 с.

11. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Перун, 2003. 1440 с.

12. Пастух К. В. Стратегічне публічне управління в умовах євроінтеграції. *Публічне управління та митне адміністрування*. Д. : Видавничий дім «Гельветика», 2022, спецвипуск. DOI: <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2022-спец.16> (дата звернення: 18.11.2025).

13. Державне управління та державна служба : словник-довідник / уклад. О. Ю. Оболенський. Київ : КНЕУ, 2005. 480 с.

14. Мамонова В. В. Методологія управління територіальним розвитком: монографія. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. 196 с.

15. Попов Микола. Адміністративна парадигма публічного управління під час знаходження країни в стані війни та післявоєнний час. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2022. № 27. DOI: <https://doi.org/10.35432/tisb272022276363> (дата звернення: 18.11.2025).

16. Латинін М. А., Лозинська Т. М., Дунаєв І. В. Стратегічне планування: навч. посіб.; за заг. ред. О. Ю. Амосова. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2013. 248 с.

17. Пастух К.В. Стратегічне планування розвитку територіальних громад. *Науковий вісник : Державне управління*. Київ, 2021, №1 (7), 323с.

18. Євтушенко О. Н., Ємельянов В. М., Андріяш В. І. Муніципальний менеджмент : підручник. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. 404 с.

19. Чечель О. М. Формування державної економічної політики в епоху глобальних трансформацій : дис. ... д-ра держ.упр. : 25.00.02. Київ, 2012. 368 с.

20. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій: Закон України від 09.07.2022 р. № 2389-IX: станом на 22 липн. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text> (дата звернення: 18.11.2025).

21. Романюк С. Теорія та практика стратегічного управління : монографія. Київ : НАДУ, 2019. 232 с.

22. Бріль М. Стратегія – основа становлення та розвитку ОТГ. *Місьцеве самоврядування*. 2018. № 5. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2018/may/issue-5/article-36538.html?srsId=AfmBOorPcE3GSE8BguMsxC1y71Cv42rMcaCxEaP19NouQxytv1wdp0fq> (дата звернення: 18.11.2025).

23. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад: навч. посіб. для посадових осіб місцевого

самоврядування. Київ : ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с.

24. Мартищенко С. Л. Концептуальні особливості сучасного етапу адміністративно-територіальної реформи в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2022. № 2-4. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2-4.2022.04> (дата звернення: 18.11.2025).

25. Глущенко А. С. Формування самодостатніх фінансово спроможних територіальних громад в Україні: стан, проблеми та перспективи. *Проблеми економіки*. 2019. № 2. С. 126–133. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formuvannya-samodostatnih-finansovo-spromozhnih-teritorialnih-gromad-v-ukrayini-stan-problemi-ta-perspektivi> (дата звернення: 18.11.2025).

26. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу : аналітична доповідь / Я. А. Жаліло та ін.; за ред. Я. А. Жаліла. Київ, 2019. 115 с.

27. Децентралізація в Україні: законодавчі новації та суспільні сподівання. Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. 413 с.

28. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Каб. Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. Офіційний вісник України. 2014. № 30. С. 18.

29. План заходів з реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на 2024–2027 роки : станом на 07 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270-2024-%D1%80#n14> (дата звернення: 18.11.2025).

30. Чернов С. І., Бельська Т. В., Мушинська Н. Ю. Конспект лекцій з дисципліни «Муніципальний менеджмент». Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 50 с.

31. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 5 лют. 2015 р. № 157-VIII // ВВР України. 2015. № 13. Ст. 91.

32. Про співробітництво територіальних громад : Закон України від 17 черв. 2014 р. № 1508-VII // ВВР України. 2014. № 34. Ст. 1167.

33. Ковальов Н. С. Вплив адміністративно-територіальної реформи на регіональну безпеку держави. Академічні візії. Випуск 41. 2025. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15211495> (дата звернення: 18.11.2025).
34. Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування : Закон України : станом на 07 грудн. 1990 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-12/ed19901207#Text> (дата звернення: 18.11.2025).
35. Вегеш М. М. Політологія : підручник. Київ : Знання, 2008. 384 с.
36. Про місцеві ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування: Закон України: станом на 12 червн. 1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-12#Text> (дата звернення: 18.11.2025).
37. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 1 лип. 2010 р. № 2411-VI // ВВР України. 2010. № 40. Ст. 527.
38. Про Генеральну схему планування території України : Закон України від 7 лют. 2002 р. № 3059-III // ВВР України. 2002. № 30. Ст. 204.
39. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 5 лют. 2015 р. № 156-VIII // Офіц. вісн. України. 2015. № 18.
40. Концепція державної регіональної політики / затв. Указом Президента України від 25 трав. 2001 р. № 341 // Офіц. вісн. України. 2001. № 22. Ст.983.
41. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23 берез. 2000 р. № 1602-III № 1621/IV // ВВР України. 2000. № 25. Ст. 195.
42. Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проектів Бюджетної декларації та державного бюджету : Постанова Каб. Міністрів України від 26 квіт. 2003 р. № 621 // Офіц. вісн. України. 2003. № 18. С. 64.
43. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки: постанова Каб. Міністрів України від 5 серп. 2020 р.

№ 695. Офіц. вісн. України. 2020. № 67. С. 315.

44. Про стратегічну екологічну оцінку : Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» від 20 берез. 2018 р. № 2354-VIII // Офіц. вісн. України. 2018. № 32. С. 9.

45. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України: станом на 01 серпн. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14#Text> (дата звернення: 18.11.2025).

46. Офіційний веб-сайт Міністерства розвитку громад та територій України. URL: <https://mindev.gov.ua> (дата звернення: 18.11.2025).

47. Тертичка В. Стратегічне управління : навч. посібник. Київ : НАДУ, 2014. 196 с.

48. Мойсієнко В. Організаційно-правові засади децентралізації публічної влади. *Наукові записки. ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2018. Вип. 44. С. 72-83.

49. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування від 26 верес. 1985 р. URL: <https://studfile.net/preview/7207586/page:3> (дата звернення: 18.11.2025).

50. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересн. 2019 р. № 722/2019. Офіц. вісн. України. 2019. № 79. Ст. 2712.

51. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні : наук. доп. / Шевченко О. В. та ін. ; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2020. – 153 с.

52. Національна економічна стратегія на період до 2030 року : Постанова Каб. Міністрів України від 3 берез. 2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.11.2025).

53. Захарченко В. І., Захарченко С. В. Реформа децентралізації в Україні як чинник та інституційний складник сталого розвитку територіальних громад. *Український географічний журнал*. 2024. № 1. С. 49–62. URL: https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/sites/default/files/UGJ_2024_1_3_3

[%D0%97%D0%B0%D1%85%D0%B0%D1%80%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%B8_0.pdf](#) (дата звернення: 18.11.2025).

54. Пастух К. В. Публічне управління та адміністрування в забезпеченні сталого розвитку територій: теоретико-організаційний аспект. *Науковий вісник: Державне управління*. Київ. 2022. №1 (11), 278 с. С.186-206. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=nauvisdu_2022_1_13 (дата звернення: 18.11.2025).

55. Лопушинський І., Дурман М., Малахова Т. Механізми забезпечення ефективності публічного управління та результативності адміністрування. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2022. № 3. С. 135-144. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2022.3.19> (дата звернення: 18.11.2025).

56. Борщевський В., Василиця О., Матвеев Є. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*. 2022. № 2 (76). DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2022.2.5> (дата звернення: 18.11.2025).

57. Котов І. Механізми публічного управління сталим розвитком територіальних громад в Україні. *Держава та регіони*. 2023. № 2. С. 106-110. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.2.19> (дата звернення: 18.11.2025).

58. Public administration in the economic sphere in Ukraine: strategic approach / Mykola A. Latynin and others. *Estudios de Economía Aplicada*, 2021, University of Almeria, Spain. Vol. 39. № 5. URL: <http://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/article/view/4967> (дата звернення: 18.11.2025).

59. Organizational development and educational changes management in public sector (case of public administration during war time) / I. Semenets-Orlova and others. *International Journal of Professional Business Review*. 2023. № 8 (4). e01699. URL: https://www.researchgate.net/publication/370627331_Organizational_Development_and

Educational Changes Management in Public Sector Case Of Public Administration During War Time (дата звернення: 18.11.2025).

60. Пастух К. Сутність стратегічного управління сталим місцевим розвитком. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2021. вип. 1. 144с. С.70-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2021_1_11 (дата звернення: 18.11.2025).

61. Припхан І., Щур Р. Економічні та конституційно-правові аспекти публічного управління територіальними громадами в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2023. Т.2. № 19. С. 280–288.

62. Фурман І., Камінний Д. Особливості розвитку територіальних громад в умовах військового стану. *Цифрова економіка та економічна безпека*, 2023. № 9. С. 119-126.

63. Дзвінчук Д. І., Лютий М. О. Про оцінювання ефективності публічного управління територіальними громадами. *Публічне урядування*, 2022. № 1 (29). С. 42-51. URL: https://www.researchgate.net/publication/360839239_PRO_OCINUVANNA_EFEKTIVNOSTI_PUBLICNOGO_UPRAVLINNA_TERRITORIALNIMI_GROMADAMI (дата звернення: 18.11.2025).

64. Голубчук В. Публічне управління соціальним розвитком на основі підвищення якості життя. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2022. № 34. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7441334> (дата звернення: 18.11.2025).

65. Николаєва В. І., Погребняк Л. О. Стратегічне управління містом: теоретичний та практичний аспекти. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Вип. 1. С. 20-25. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.1.3> (дата звернення: 18.11.2025).

66. Теоретичні засади формування моделі інтегрованого відновлення та розвитку територіальних громад / Дегтярьова І. О. та ін. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Управління та адміністрування»*. Вип. 25 (54). 2023. С. 110–133.

DOI: [https://doi.org/10.58442/2522-9931-2023-25\(54\)-110-133](https://doi.org/10.58442/2522-9931-2023-25(54)-110-133) (дата звернення: 18.11.2025).

67. Козир О., Філіппова В. Складові системи публічного управління соціальним розвитком міста. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2023. Вип. 3. DOI: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2023.3.20> (дата звернення: 18.11.2025).

68. Мовчанюк А. В. Публічне управління як стратегічний інструмент для забезпечення сталого розвитку територій. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-50> (дата звернення: 18.11.2025).